

Ankara Üniversitesi

DİL VE TARİH -COĞRAFYA

Fakültesi Dergisi

Cilt XXVII - Sayı : 3 - 4 * Temmuz - Aralık 1969

BOĞAZKÖY METİNLERİNDE GEÇEN BAŞLICA LIBASYON KAPLARI

Yaşar COŞKUN

GİRİŞ

Hitit Panteonuyla ortaya çıkan *tanrılar düzeni*, Hititlerin bütün dinsel inançlarına hâkim durumda bulunuyordu. Tanrılara karşı en ufak bir suç işlemek, onların öfkesini insanın üzerine çekeceğinden, tanrılara ibâdet ve onlara yapılan *kurban sunma törenleri* bütün ayrıntılarıyla saptanmış ve bir sisteme bağlanmıştı. Bu törenler çoğunlukla bizzat *Büyük Kral* tarafından yönetilirdi. Bunların programlarını gösteren bayram ritüelleri yüzlerce nüsha halinde *Boğazköy Arşivi'nde* ele geçmiştir. Bu metinler arasında tanrılara ve kutsal yerlere yapılan kurban törenleri en önemli yeri tutmaktadır. Hititlerde kurban konusu henüz başlıbaşına bir monografi halinde işlenmemiştir. Tanrılar ikinci binde antropomorf olarak düşünöldüklerinden birer insan gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere onlara hayvansal ya da bitkisel gıdalar, ekmek ve içki sunulmaktadır. İçki sunma törenleri, kurban sunma törenleri arasında çok önemli bir yer tutar. Metinlere göre, libasyonla birlikte çoğu zaman ilâhiler söylenmekte, çalgılar çalınmaktadır. Bazı anıtlarda libasyona çok özel bir yer ayrılmıştır. Konumuz, bu törenlerde kullanılan içki sunma kaplarından en çok kullanılanlarının özelliklerini araştırmak ve incelemektir.

Şimdiye kadar, Hititoloji alanında, konumuzla ilgili toplu bir çalışma yapılmamıştır. Yalnız, bazı kaplar hakkında, bütün yönleriyle ele alınmadan, tek tek açıklamalarda bulunulmuştur. Örneğin Klâsik Arkeoloji'de, kapların, eski yunanca bilinen isimleri vardır (kantaros, amfora gibi). Acı bir gerçektir ki bugün, Hitit kaplarının bazıları yunanca isimlere göre adlandırılmaktadır. Halbuki metinlerde bu kapların isimleri vardır. Bu çalışmadaki amaç, anıtlarda tasvir edilen ve kazılarda çıkardan kapları isimlendirmeye yardımcı olan filolojik bir temel hazırlamaktır. Bu çalışma 1966 yılında D.T.C.F. Dekanlığına doktora tezi olarak sunulmuştu. Aradan geçen zaman içerisinde çıkan ve elimize geçen yeni metin ve yayınların ışığı altında yeniden gözden geçirilerek bazı eklemeler yapılmıştır. Burada incelenenler, libasyon

kaplarının metinlerde en çok geçenleri, kurban sunma törenlerinde birinci derecede kullanılanlarıdır*:

<i>ispantu(ua)-, ispantuzzi-, ispantuzziessar-</i>	3
<i>KUKUBU</i>	10
<i>tapisana-</i>	17
<i>GAL</i>	21
<i>BIBRU</i>	34
<i>huppar-</i>	46

Bunlardan sonuncusu içki sunma kabı olmayıp içerisine içkinin dökülmesine yarayan bir toplama kabıdır. Çalışmanın okuyucu tarafından kolaylıkla kullanılabilmesi için her bir kap üzerindeki incelemede şu yol izlenmiştir:

- I. İdeogram ya da kelimenin yazılışları
- II. Filolojik ayrıntılar
- III. Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler
- IV. İçerisine neler konulduğu
- V. Kullanılışındaki özellikler
- VI. Sonuç

Birinci bölüm iki kısma ayrılmış; birinci kısımda kelime eğer sumerce ya da akadce ise sonuna gelen hititce fonetik tamamlamalar ayrı ayrı belirtilmiş ve çivi yazılı ciltlerdeki geçtiği yerler sırasıyla (önce KBo, KUB vd.) yazılmıştır. Hititce kelimelerin yazılışları ismin hallerine göre (nominatif, akuzatif vd.) sıralanmış ve daha önce de tekil, çoğul diye iki ayrı kısımda sunulmuştur. Kelimenin normalin dışında yazılışları da varsa belirtilmiş; ayrıca kırık ve verimsiz metin yerleri de verilmiştir.

İkinci bölümde, diğer iki dilde (varsa) karşılıklarının saptanmasına çalışılmış; ayrılabilen kök ve ekleri dilbilgisi yönünden irdelenmiş ve anlamda köke ne derece bağlı kaldığı araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, kabın yapımında hangi elemanların kullanıldığı ve varsa onu nitelendirenler yer almıştır.

Dördüncü bölümde, kabın ne gibi nesnelere (içki, yiyecek vs.) doldurulduğu, ayrı ayrı, türkçeleri de (anlamları iyi bilinenlerin) verilerek sıralandırılmıştır.

Beşinci bölümde, onunla hangi tanrılara kurban sunulduğu, kral ailesinden birinin libasyona katılıp katılmadığı, saray ya da tapınak memurlarının hangilerinin adı geçen kabı kullandığı ve diğer özellikleri belirtilmeye çalışılmıştır.

Altıncı bölümde, kabın biçimi ve büyüklüğü açıklanmaya çalışılmış, filolojik verilere dayanarak arkeolojik belgelerle uygunluğu aranmıştır.

Bunların sonunda da kısaltmalar ve yararlanılan diğer kaynaklar (bibliyografya) listesi; gramere ait ve diğer kısaltmalar; transkripsiyonda kullanılan işaretler; yazıda geçen ve elimizdeki çivi yazılı ciltlerde bulunmayıp ilgili yayınlardan elde edilen (yayınlanmamış) metin numaraları yer almıştır.

*) Diğerleri ve "*eku-*" (içmek), "*sipant-*" (kurban sunmak) fiilleriyle ilişkileri konusunda bk. Coşkun, VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri s. 89 vd.: "Libasyonla ilgili *sipant-* ve *eku-* Terimleri Üzerinde Bir İnceleme".

Bu çalışma, elimizde mevcut, yayınlanmış Boğazköy Çivi Yazılı Belgeleri'nin 62 cildini (KBo I-XVII, KUB I-XXXIX, ABoT, IBoT I-III, VBoT, HT, FHG) tarayarak topladığımız malzemeden ve 1963 yılında Marburg Orientalisches Seminar'da bulunduğumuz sıralarda sayın Prof. H. Otten'in izniyle gözden geçirilen yayınlanmamış parçalardan ve ilgili yayınlardan yararlanarak ortaya konmuştur.

— o O o —

(^{DUG})ispantu(ua)-, (^{DUG})ispantuzzi-, (^{DUG})ispantuzziessar-

I. Yazılışları:

Tekil N.-A.

^{DUG}is-pa.an-du-ua-an : KUB XXXII 98, 4'

is-pa-an-du-ua-an : KBo XVII 75 I 15, 59 - II 68"
2393/c + I 59

is-pa-an-tu-ua-an: Bo 181 II 14

^{DUG}is-pa-an-tu-uz-zi: KUB XIII 4 III 58, 80 ; XVII 21 II 16 - IV 10 ; XXX
13 Vs. 8' - 41 II 24'

^{DUG}is-pa-an-du-uz-zi: KBo XI 11 II 4, 7
KUB V 24 I 37

^{DUG}is-pa-an-tu-zi: KBo XVII 74 I 25'
KUB X 11 V 6

is-pa-an-tu-uz-zi: KBo XIII 178, 13'

KUB II 13 IV 9 ; XII 17, 4' ; XIV 12 Rs. 8,10 - 14 Rs.
29 ; XVIII 9 III 13 - 26 III 3' ; XX 39 II 2 - 43, 11
XXXIII 103 II 5

is-pa-an-du-uz-zi: KBo II 6 II 31 ; XVI 49 I 7'
KUB V 11 IV 53 ; VIII 3 Rs. 11' ; XXXIII 121 II 7',
13 ; XXXIV 54, 3'

is-pa-an-tu-zi: KBo XI 35 Vs. 4' ; XIII 178, 15'
KUB XVIII 9 III 10

is-pa-an-du-zi: KBo IV 26 I 30
KUB V 5 II 6 - II 2 ; XVI 20, 6', 15' - 51 Vs. (?) 8 ; XXV
31 Vs. 14, 15

^{DUG}is-pa-an-tu-uz-zi-as-sar: KBo XVII 40 I 8

^{DUG}is-pa-an-du-uz-zi-ia-as-sar: KUB VII 8 II 12

is-pa-an-tu-uz-zi-es-sar: KUB XX 87 I 10

is-pa-an-tu-zi-es-sar: KUB XXVIII 100 IV (?) 9'

is-pa-an-tu-uz-zi-as-sar: KBo XVII 50 Rs. (?) 2' - 74 II 19

KUB II 13 IV 17 ; X 23 III 10 - IV 12 ; XXV
36 VI 30

VBoT 113, 6'

is-pa-an-tu-zi-as-sar: KBo XI 50 I 24' ; XVII 18 II 9 - 43 I 8' - 74 II 1

is-pa-an-tu-zi-ia-as-sar: KBo XVII 74 III 2'

is-pa-an-tu-uz-zi-sar: KBo IV 9 II 51

is-pa-an-du-zi-as-sar: KBo XVII 74 II 7 - IV 37'

is-pa-a]n-du-zi-ia-as-sar: KBo XVI 78 IV 3

G.

^{DUG}*is-pa-an-du-ua-as*: 430/c + II 4

^{DUG}*is-pa-an-tu-uz-zi-ia-as*: KUB XVII 21 II 9

is-pa-an-tu-uz-zi-as: KBo IV 9 I 16

si-pa-an-tu-u-as: KUB XXXVIII 20 Rs. 1

BAL-u-ua-as: KUB XXXVIII 1 I 31

Abl.

^{DUG}*is-pa-an-du-ua-az*: KBo XV 33 II 30'
KUB VII 60 II 0 II

^{DUG}*is-pa-an-du-az*: KBo XV 33üIII32

^{DUG}*is-pa-a [n-du]-uz-zi-az*: KUB X 11 V 9

is-pa-an-du-uz-zi-az: KUB XIII 4 I 65

Instr.

is-pa-an-du-it: KBo XVII 75 III13, 28', 36' - IV 9', 29'
2393/c IV 91

is-pa-an-du-uz-zi-ia-as-sa-ri-it: KUB XXV 36 V 7

is-pa-an-du-uz-zi-is-me-i [t]2; KUB I 16 III 50

Çoğul N.-A.

is-pa-an-tu-zi-as-sa-ru-us: Bo 899 Rs. (?) 7

Nadir:

is-pa-an-du-zi-tal: KUB XXXI 124 I 12'

si-pa-an-du-ua-ni: KUB XXXI 42 II 24

is-pa-<an>-tu-zi: KUB V 1 I 38

1 Bk. Otten, ZA NF XIX s. 183 an. 52.

2 Karş. Sommer, HAB s. 171 vd.

3 Hurrice asıllı "-ta" hk. bk. Kronasser, EHS 1 s. 190; v. Schuler, *Kaskaer* s. 165 "hurrice -ta ge-nişletme ekiyle teşkil edildiği ve N.-A. Pl. n. olduğu".

Kırık metin yerleri:

KBo IX 121 III 1; XI 45 IV 21' ; XVII 19 I 12'

KUB X 11 V 13 - 56, 5' ; XI 29 III 13 ; XII 17, 2' ; XIV 14 Rs.
23, 27, 33 ; XVI 48 I 9, 10 - 77 III 44 ; XVII 21 III 25 - IV 22 ;
XX 43, 11 ; XXV 18 V 14' ; XXX 41 IV 4, 17 ; XXXI 95 III
9' ; XXXIX 1 III 12'

II. Filolojik ayrıntılar:

Kelimelerin kökünün "*sipant-*" (kurban sunmak, libasyon yapmak) olduğu bugün artık kesinleşmiştir.¹

Bu kökten "-*u(u)*", "-*uzzi*"², "-*uzzi* + *essar*"³ elemanlarından yararlanarak türetilmişlerdir.⁴ Morfolojik bakımdan üç ayrı söz gibi görünseler de aynı anlamda kullanılabileceklerini Prof. S. Alp ifade etmişti.⁵ Her üç sözün de geçtikleri metin yerlerini karşılaştırdığımızda biz de bu görüşe katılıyoruz.

Sözlerin başında her zaman bulunmayan DUG determinatifinin varlığı, o sözün kesinlikle bir kabı isimlendirdiği konusunda bir ölçü olmaktan uzaktır.⁶

III. Kabin yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler :

KUBABBAR (gümüş): KBo XI 50 I 24' ; XVI 78 IV 3 ; XVII 18 II 9 - 43 I
8' - 75 II 5, 59 - II 68" - III 13, 28', 36' - IV 9', 29'
VBoT 113, 6'
Bo 181 II 14
2393 /c + 159 - IV 49

GUSKIN (altın): KBo XVI 78 IV 4
KUB X 23 IV 12

1 Önceleri "*isp-/sip-*" değişimi bazı yanlış anlamalara yol açmışsa da (Sommer, HAB s. 171 vd.; Götze, KIF I s. 203 an. 1; Rosenkranz, JKF II s. 344 an. 13, 14) sonradan "*sipant-*" ile eş anlamlı bir "*ispant-*" fiilinin ortaya konmasıyla (*ispanzakizi*: KUB XXXVI 111 Rs.? 3', *ispantahhi*: KBo XVII 1 III 14 - IV 5, 10, *ispanda* [-: KUB XXXI 115, 16', *ispanti*: KBo VII 41, 6' ve bunlara karşılık *sipantuas*: KUB XXXVIII 20 Rs. 1, BAL-*uuas*: KUB XXXVIII 1 I 31) durum açıklığa kavuşmuştur. Karş. Sommer, OLZ (1953) s. 12 an. 2; Otten, ZA NF XIX s. 183 vd.; Carruba, StBoT 2 (1966) s. 22 an. 35; Otten-Soucek, StBoT 8 (1969) s. 97; Neu, StBoT 12 (1970) s. 85.

2 Bir "*nomina instrumenti* olan *-uzzi* için" bk. Fr, HE I³ s. 39; Götze, KIF I s. 200 vd.; P. Reichert, RHA 73 s. 84; H. Kronasser, EHS (1966) s. 134; Carruba, age. s. 22 an. 35.

3 Bk. Kammenhuber, Cor. ling. s. 98 vd. an. 8, 12, 15, 18; Götze, age. s. 38.

4 Bu kökten türetilen diğer bir kelime de "*ispantuzziiala-*" dır: KUB XIV 14 Rs. 26; IBoT II 91 III 13' - IV 6. İrdelenenler ve anlamlandırılanlar, Götze, age. s. 174, 203 "Libationspriester, Trankspender"; Hrozny, SH (BoSt I) s. 54 an. 4; Alp, Belleten 124 s. 520.

5 Hocam Prof. Sedat Alp, Belleten XXXI 124 (Ekim 1967) s. 513-532'deki "Libasyon kaplan 'gaga ağızlı desti' ile 'kol biçimli alet' ve Hitit metinlerindeki karşılıkları" başlıklı makalesinde konuyu ana çizgileriyle ortaya koymuş ve bizi önemli sonuçlara götürmüştür. Karş. age. s. 522.

6 En çok, "*ispantuzzi-*" nin "^{NINDA}KUR₄.RA (^{NINDA}*harsi-*)" ile beraber geçtiklerinde, karş. s. 7 an. 5 Alp, age. s. 520 vd.

ZABAR (bronz): KUB XXXVIII 20 Rs. 1
 ANBAR (demir): KUB XXXVIII 1 I 31
 GE₆ (siyah)¹: KBo XVII 74 II 1, 7, 19 - III 2' - IV 37'
 BABBAR (beyaz): VAT 7470 I 8

IV. İçerisine neler konulduğu:

GESTIN (şarap)²: KBo IV 9 I 16, 17 - II 51 ; XVII 74 II 7, 19 - III 2' - IV 37' - 75 I 59 - II 68"
 KUB II 13 IV 17, 18, 23 ; VII 60 III 10 ; X 11 V 9 - 23 III 10 ; XII 17, 2' ; XXV 18 V 14' ; XXVIII 100 IV (?) 9' 2393/c + I 59

GIBIL GESTIN (taze şarap): KUB II 13 IV 9, 10, 17

KAS.GESTIN: KBo XVII 40 I 8

ualhi- (bir kült içkisi): KBo XVII 74 II 1

V. Kullanılışındaki özellikler:

Libasyonda kullanılan birinci derecedeki kapların en önemlilerinden olup ya kral tarafından el koyulmakta³:

KBo IV 9 II-III

51 UGULA LU^{MES}MUHALDIM *is-pa-an-t[u]-uz-zi-sar* GESTIN

52 LUGAL-i *pa-ra-a e-ep-zi* LUGAL-us QA.TAM *da-a-i*

1 UGULA LU^{MES}MUHALDIM ^DDAG-ti *pi-ra-an*

2 III. SU U A.NA ^DZA.BA₄.BA₄

3 III. SU *si-pa-an-ti*

51 Aşçıların başı şarap -ile dolu- "*ispantuzziessar-*" kabını

52 krala uzatır. Kral elini koyar.

J Aşçıların başı Taht Tanrısının önünde

2 üç defa ve Savaş Tanrısına

3 üç defa kurban sunar.

veya içki kurbanı bizzat kral tarafından yapılmaktadır⁴:

1 Otten, BiOr 8 s. 228 "schwarzes Libationsgefaess"; Neu, StBoT 12 s. 69 an.6, s. 95 "hell/dunkel, dunkel, schwarz".

2 Bu ve bu bölümdeki diğer içkiler hk. bk. G. Steiner, RLA III 4 (1966) s. 306 vd.

3 En çok kral tarafından yapılan bu "*el koyma*" işleminin en doğru açıklaması için bk. Alp, HMM s. 56 an. 1; aynı işlem: KBo XVII 19 I 12' vd. ve 74 III 2' vd.

4 Bo 181 II 13-16'da da aynı.

KUB VII 60 III

- 7 *nu-za* LUGAL-us LUGAL-u-e-ez-na-as¹ *i-ua-ar*
 8 *ua-as-si-ia-zi na-as pa-iz-zi nu-kân* URU^{LIM} ^{LU}KUR
 9 *na-as-su ta-pi-sa-ni-it* GESTIN
 10 *na-as-ma* DUGis-pa-an-du-ua-az IS.TU GESTIN
 11 *si-ip-pa-an-ti*
 7 Kral, kral gibi -kraliyet elbisesini-
 8 giyinir ve gider. Düşman şehrine
 9 ya şarap -dolul- "tapisana-" kabından
 10 ya da şarap -dolul- "ispanduua-"" kabından
 11 libasyon yapar.

VII. Türk Tarih Kongresi'ndeki bildirimimizde² bu kapları "sipant-" gurubu içersine almıştık. Bundan da anlaşılacağı gibi dinsel törenlerde kullanılan ve libasyonda birinci derecede rol oynayan bu kapların kutsallığını ve önemini en çok KUB XX 87 nr.lı metinde görüyoruz. Metnin ön yüzünün I. ve II. sütunları arasındaki boşlukta dikine yazılmış "SA DINGIR^{LIM}" (tanrının, tanrıya ait) deyiimi, bizce, 10. satırın devamıdır. Böylece:

- 10 U^{LU} GUDU *is-pa-an-tu-uz-zi-es-sar* / SA DINGIR^{LIM} /
 11 ANA^{LU} SANGA *pa-a-i* ^{LU}SANGA-sa GUD.MAH
 12 *si-pa-an-ti*
 10 ve Merhemli Rahip, Tanrının -veya tanrıya ait- "ispantuzziessar-" kabını
 11 Rahibe verir. Rahip de Boğaya
 12 içki sunar.

"ispantuua- ve ispantuzziessar-" in genel anlamda değilde, belirli libasyon kaplarını ifade ettikleri³ ve "tapisana-" ile ilgileri dikkatimizi çekmektedir.⁴

"Ispantuzzi-" nin ^{NINDA}KUR₄.RA (^{NINDA}harsi) ile yanyana geçtiği metin yerleri⁵ pek çoktur ve buralarda -kurban içkisi- olarak tercüme edilmelidir; fakat kapsız içki de nasıl düşünülebilir?⁶

1 Karş. Fr. HW 1. Erg. s. 28.

2 Bk. Giriş'deki an.

3 Karş. Alp, Bell. 124 s. 518.

4 KUB VII 60 III 9 vd., KUB XX 87 I 4 vd., KUB XXV 36 V 3 vd.

5 ^{NINDA}KUR₄.RA (kurbanlık kalın ekmek) ile; KBo II 6 II 31; VII 28 Vs. 15'; XI 1 Rs. 22'-10 III 12; KUB I 16 III 50; V 1 I 38 - 5 I 16 - II 2 - 11 IV 53 - 17 II 31 - 24 I 37; XIV 4 II 14 - 12 Rs. 11 - 13 I 25 - 14 Rs. 27; XVI 17 I 14 - 20, 6', 15' - 48 Vs. 9-51 Vs. 10' - 77 III 44; XVII 21 IV 10, 21; XVIII 9 III 10 - 26 III 3; XXX 34 III 9, 15 - 36 II 1; XXXI 117 II 8; XXXVI 2d III 41

^{NINDA}harsi- (^{NINDA}KUR₄.RA'nın hititcesi) ile; KBo VI 26 I 30; XI 11 II 4,7; KUB VII 8 II 11; XIII 4 I 64 - III 58, 79-5 III 47; XIV 14 Rs. 23; XVII 21 II 8, 16 - III 25; XXXIII 121 II 7' ve s. 3 de (^{DUG})ispantuzzi- altında verilen metin yerleri.

6 Kurban edilecek içkinin belli bir kap içerisinde bulunma gerekliliği bir yana, bir kanun metni olan ve Fr. HG s. 75'de ve Alp, age. s. 521'de işlenen KBo VI 26 I 28-32 satırları arası tercüme edildiğinde

Aşağıdaki metinde "ispantuzzi-" kap olarak geçmekte ve iki önemli memur² bu kabı kullanmaktadır:

KUB X 11 V

5 [DUG]GIR.KAN-ma LU ZABAR.DIB
 6 [A.N]A PA.NI DUG is-pa-an-tu-zi-ia
 7 ka-ru-û -ha-an-da-a-an-zi
 8 na-as-ta GAL DUMU^{MES} E.GAL
 9 DUG is-pa-a[n-tu-]uz-zi-az GESTIN-an
 10 sa-ra-a [x.SU n]a-as-ma V.SU
 11 ha-a-ni nu [ha-an-d(?)a-an-da
 12 DUG GIR.KAN [x-x-x-]iz-zi
 13 nu DUG is-pa [-an-tu-uz-zi ua-]ah-nu-zi

5 Kadeh tutucu, GÎR.KAN kabını
 6 *ispanduzzi-* kabının önünde,
 7 önceden, hazır tutarlar.
 8 Sonra Saray Oğlanlarının Başı
 9 *ispanduzzi-* kabı ile şarabı
 10 [x kez] ya da 5 kez
 JJ çeker alır ve [hazı]r duran (?)
 12 GÎR.KAN kabını [. ya]par,
 13 *ispa[nduzzi-]* kabını [çe]virir.

Fırtınanın Tanrısallığıyla ilgili KBo XVII 75 de GAL ve *BIBRU* kaplarından Tanrı içiliyor (*eku-*), *ispantu(ua)-*, *KUKUBU* ve *iskaruh-* kaplarıyla da içki kurban ediliyor (*sipant-*).

VI. Sonuç:

Bu kap(lar)ın³ kurban içkisini içinde bulundurmaya ve başka kutsal bir kaba boşaltmaya yaradıkları anlaşılmaktadır. İçlerine şarap konması, altından veya gü-

"kinu- (kırmak, açmak: E. Neu, StBoT 5, 91)" fiili, "^{G15}GESTIN *ispanduzi-*" yi bir kap olarak düşünmemizi gerektiriyor. Burada "şarap" olduğu belirtilen kurbanlık içki dolu nasıl bir "*ispantuzzi-*" kabı düşünebiliyorsak, kurbanlık kalın ekmeğin (^{NINDA}KUR₄.RA=^{NINDA}*harsi-*) de içerisinde bulunduğu, örneğin bir "^{DUG}*harsu(sa)-*" kabı (KBo XIV 142 I 2, 21, 35) da akla gelebilir. Ayrıca karşı. F. Sommer, KIF I 338 vd.

1 Karş. Götze, KIF I s. 201; Alp, age. s. 522'de "muhtemelen" deyimini kullanıyor.

2 Bu metinde ve diğer metinlerde bu kap(lar)ı kullanan personel: LU ZABAR.DIB, GAL DUMU^{MES} E.GAL, LU GUDÜ, LU SANGA, LU SİLA.SU.DU₈.A, UGULA^{LUMES} MUHALDIM.

3 Bk. s. 6 an. 2, s. 9 an. 4; karşı. Alp, age. s. 522.

müşten yapılab kral ya da yüksek memurlarca kullanılması ve en önemli kült eşyaları olan "sittar-" (güneş kursu), "armanni-" (ay sembolü)¹ arasında geçmesi onun bir libasyon kabı olduğunda kuşku bırakmamaktadır.²

"ispantuzzi-" kelimesinin başında az da olsa DUG determinatifinin bulunuşu, buna karşılık böyle determinatifli ya da determinatifsiz metin yerlerinde kurban ekmeğiyle yanyana geçmesi göz önünde tutularak bunun bir içki kabından çok kurban içkisinin kendisini ifade ettiğini düşünmemize yol açmaktadır.³ Bunun dışında kalan "ispantu(ua)- ve ispanuzziessar-" kelimeleriyle kurban içkisi kabının kendisini isimlendirdikleri kanısı güç bulacaktır. Bunu doğrulayacak gerekçelerden biri de gümüş ya da altından bir "ispantuzzi-" kabına rastlayamamış olmamızdır. Aynı kökten geldikleri ve aynı işlerde de kullanıldıkları için bu isimlerle aynı kabı da ifade edebilirler. Metinlerde ise, bu araştırmalardan görüleceği gibi içki sunmak için birinci derecede kullanılan kaplardan "ispantu(ua)-, ispanuzzi-, ispanuzziessar-"dan başka en çok KUKUBU ve "tapisana-" kelimeleri geçmektedir. Bunlardan "tapisana-"nın ilerde göreceğimiz gibi tabak biçimli bir kap, "KUKUBU" nun da akadca bir söz olduğu göz önünde tutulursa, gaga ağızlı kabın karşılığı olarak yalnız bu söz(ler)⁴ kalmaktadır. Anıtlarda ve gliptik eserlerde tanrılara⁵ en çok gaga ağızlı kapla içki sunulduğu görülmektedir.⁶ Gerçekten de gaga ağızlı kabın kazılarda ele geçen örnekleri⁷ ve anıtlarda göze çarpan önemi ile metinlerde geçen "ispantuua-, ispanuzzi-, ispanuzziessar-" sözlerinin önemi arasında tam bir paralellik vardır. Bütün bunlara göre gaga ağızlı libasyon kabı nın metinlerdeki karşılığının bu söz(ler) olması ihtimali kuvvetlidir. Belki de her üç söz, aynı biçimli, fakat büyüklük yönün-

1 KUB XVII 21 II 14-17.

2 Karş. s. 7.

3 Her ne kadar Bittel, Boğ. III s. 33 vd.nda ve Fischer, HKB s. 72'de DUGispantuzzi-'nin kazılarda bulunan ve bir kol şeklini gösteren kabın karşılığı olabileceğini söylemiş iseler de,

1° Sjöqvist (*Problems of the Late Cypriote Bronze Age* 51), C.L. Woolley (*The Antiquaries Journal* 18, 1938, 12) ve Bittel tarafından bir libasyon kabı olduğu söylenen kol şeklindeki kabın bu fonksiyon için kullanıldığı henüz bütün kesinliğiyle ispat edilememiştir. Anıtlar üzerinde bu kaptan libasyon yapıldığına dair hiç bir tasvire rastlanmamıştır.

2° Kol şeklindeki kabın bir libasyon kabı olduğu ispat edilse dahi, bunun en ön plânda gelen bir libasyon kabı olduğu biraz şüphelidir. Çünkü anıtlarda libasyon kabı olarak en fazla gaga ağızlı kap görülmektedir.

4 Her üç sözün de içki olarak kullanıldıkları metin yerlerinin varlığı bizi bir ayırım konusunda güçlüğü uğratmaktadır. Bk. s. 19 an. 5.

5 Metinlere göre, ZA.BA₃.BA₃, DAG, [Ista?]nu, ISKUR, VII.VII.BI.

6 Bk. Bossert, Altana.: Fraktin, Res. 550-552; Alacahöyük, Res. 505 - Akurgal, SHB s. 118 vd. - Hogarth, HS Lev. VII 196/c-L.Messerschmidt, MVaG V (1900) Taf. XLIII/4: gaga ağızlı bir kapla, bir kadeh tutan arka arkaya iki şahıs (Dresden mührü), bize KUB II 13 IV 9-19'daki kralın tuttuğu GAL kadehine kurbanlık şarabı doldurmaya yaradığı anlaşılan "ispantuzziessar-" kabıyla Tanrıya içki sunuşunu hatırlatıyor. - Bossert, Janus Pla. 2 Abb.6/b: gaga ağızlı bir kabı kuş adam döküyor (Mühür British Museum'da) - Hogarth, HS s. 74 Fig. 77/c, s. 75 Fig. 78(?) (Yozgat mührü, British Museum'da) - Akurgal, KH Lev. XLVII/2 de bir seramik parçası üzerinde kabartma halinde, bir şahsın elinde gaga ağızlı bir kap (bu eserin bir deseni Anatolia II (1957) s. 70'de yayınlanmıştır). Ayrıca, Ankara-Çankırı yolu üzerinde, İnandık yöresinde bulunan kabartmalı kap üzerinde gaga ağızlı bir kap ile içki sunma sahnesi vardır.

7 Fischer, HKB s. 36 vd. Taf. 29 Res. 260-262.

den birbirinden değişik kapları isimlendiriyorlardı. Bu kap(lar)ın sayı veya büyüklüğünü açıklayan belgeler pek az olup, bunlardan birinde:

"XXX ^{DUG}*ispanduuas* TUR" otuz tane küçük *ispantuua*- kabından;¹ diğerinde de:

"ispaInduziassar RI.QU.TIM I SA KUBABBAR" bir (ölçek) gümüş(lük) boş *ispantuzziessar*- kabından²

söz edilmektedir.

^{DUG}KUKUBU

I. Yazılışları;

A) Tekil:

^{DUG}*KU.KU.BU*: KBo XII 86, 5' ; XV 10 I 11
KUB XI 18 II 5 - III 11, 26 ; XII 53, 18' ; XVII 17, 10 ;
XXXIII 55 I 8
VBoT 1, 35

^{DUG}*KU.KU.UB*: KBo II 3 II 48' ; IV 13 IV 26 ; V 1 II 40, 48, 49 - 2 I 11,

^{DUG}*KU.KU.UB*: KBo II 3 II 48' ; IV 13 IV 26 ; V 1 II 40, 48, 49 - 2 I 11, 45, 48, 49 ; VII 46 IV 8, 9, 10 ; IX 106 II 54, 61 - 115 Vs. 6 - 141 Rs. 9', 22' ; X 41, 15 ; XI 27 I 10', 11', 12' ; XII 107 Rs. 8' - 120 Vs. 9' - 126 IV 15' ; XIII101 Rs. 27' - 114 II 16', 17', 18' - 139, 7' - 146 I 13 ; XIV 99 III 2', 11' ; XV 19 II 6 - 24 II 46', 47', 48' - 25 Vs. 4, 31 - 29 III 10' - 32 I 11, 12 - 34 II 35' - 48 II 34 ; XVII 65 Rs. 48, 63 - 75 I 31, 35, 36 - 81, 4' - 103 I 13', 22'

KUB II 13 II 22, 27 ; VII 2 I 21 - 5 II 8 - 14 Vs. 9 - 30, 4', 11', - 35, 3' - 37, 5', 8' - 39, 10' - 48 Vs. 10' - 53 I 21, 25 ; IX 6 IV 20 - 22 II 9' - III 16 - 27 Vs. 11 - 28 III 22 - 31 II 6, 19 ; X 27 I 32 - 83 VI 4 - 91 II 17 ; XI 22 II 9, 13, 15, 22, 27 ; XII 5 I 18, 21 - 11 IV (?) 2 - V 11, 21 - 12 VI 40 - 14 I 7 - 16 II 8 - 51 Vs. 4, 10 ; XV 42 III 16 ; XVII 26 II 6 ; XX I III 10 - 88 VI 16', 17' ; XXIV 9 II 17 ; XXV 14 III 2', 4', 6', 9', 11' ; XXVIII 3 Vs. 7' - 5, 7^b - 99, 6' ; XXIX 4 I 58, 73 - II 43 - III 41, 55 - IV 10 ; XXX 40 II 13, 22, 23 ; XXXII 65 I 13', 27' - 99 V 13', 14', 15', 16', 18', 19', 22', 23', 26', 28' - 100 Rs. 8', 9', 10', 12', 13', 16',

1 430/c + II 4 (Otten, ZANF 19, 184) vd. da otuzar tane küçük "gangur-, NAMMANTUM, *ispantuua*-" kaplarıyla yine otuz tane "tuhgapisa-" kabına biraz, şarap, *taual*-, *ualhi*- içkileri doldurulmaktadır. (Karş. Alp, age. s. 519).

2 KBo XVI 78 IV 3. Bk. s. 3.

19', 21', 22' - 112 II 2' - 123 II 20 - 132 Vs. 4 ; XXXIII
 67 I 11', 12' ; XXXV 54 I 4 - II 21' 1 - 10 I 4 - 15 II 9 - 16
 II' - II 2' - 39 IV 14' - 43 II 31, 35 - 44 Rs. 4' - 45 II 11,
 14, 29 - 48 II 3' - 70 III 6'² - 75, 4; XXXVIII 25 I 19' ;
 XXXIX 61 I 8, 9 - 71 I 23 - 82, 3', 7'
 HT I I 10, 13 - 22, 4', 5', 6'
 VBoT 24 I 5, 7, 48 - II 1 - 58 IV 19' - 72 IV 6'
 ABoT 21 Ay. 16' - 28 Ay. (?) 14', 18'
 IBoT I 29 Öy. 40, 41 ; II 115 Öy. 6 - 127 II 5 ; III 15 IV 1'
 Bo 2309 II 29 - III 2, 3, 5
 Bo 3648, 12', 13', 14'
 Bo 7980 Rs. 4
 1698/c, 6 ; 803/v III 7
 Cat. 321 I 13', 14'

KU.KU.UB: KBo IX 119 A I 8'

^{DUG}*KU.UK.KU.UB*: KBo XIII 135 Rs. (?) 2'

^{DUG}*KU.KU³* : KBo II 9 IV 10

KUB XXV 14 III 13' ; XXVIII 99, 6'

Cat. 321 III 39, 45

B) Çoğul:

^{DUG}*KU.KU.UB^{H1.A}*: KBo VII 62, 8' ; XV 34 II 34' ; XVII 75 I 52, 53
 VBoT 58 IV 32

^{DUG}*KU.KU.BI^{H1.A}*: KBo XI 32 Vs. 8, 14 - Rs. 42, 46, 54, 58
 KUB XXV 15 Rs. 3, 14
 VBoT 24 I 19

^{DUG}*KU.KU.BI.E*: KBo IX 126, 6'

^{DUG}*KU.KU.BI*: KUB VII 1 Vs. 13 - III 34, 35 ; IX 31 III 31 ; X 27 I 29

II. Filolojik ayrıntılar:

Metinlerimizde yalnız "*sipant*-"" yüklemiyle geçen ve akadce bir söz olan *KUKUBU'nun*⁴, hititce karşılığını bulmak ve sumercesinin ^{DUG}HAB.HAB ol-

1 ^{DUG}*KU.KU.UB* KAS-is-sa ^{G1S}GİR.GUB KI.MIN.

2 I ^{DUG}*KU.KU.UB* GESTIN I ^{DUG}*KU.KU.UB* KAS(?).

3 Bk. L. Rost, MIO I s. 375 "Böyle yazılışları, bir yazı hatası olarak değerlendirmeli".

4 Bk. Bezold, Baby,-Assy. Gl. s. 140: "kukubu, pl. kukubu Kanne (? , aus Stein, Silber oder Elfenbein); ein Hohlmaß für Öl(?).-kukubu sa ramâki, eine Libationsgefaess (aus Gold)".

Ayrıca karşı. AHWb (6) s. 500 (1965). "kukku(b) bu, nA auch kukkupu, quqqubu. 1) ein Opfergefaess (Rhyton?), m/spB, nA.LL:^{du}nig-ta-hab=ku-ku(-ub)-bu MSL 7, 80, 90 (s. 81, 91). Wz. dugNIG. TA.HAB; A.Pl.m.u f.a) Am., Bo., Nuzi p:x ku-ku-bu aus Silber, Stein usw VAB 2, 14 oft; ...Alal. (churr. Form) ku-ku-be/we-na Al.T.430, 4; ...c) in Rit.nA ^{du}ku-ku-bu für Wassauer, Bier, Wein, Milch usw. Or. 20, 402 II 12; ..." Karş. Sommer-Ehelolf, Pap. s. 57.

duğunu kesinleştirmek için şimdiye kadar pek çok çaba gösterilmiştir. Fakat yeni metin yerlerinin ortaya çıkmasıyla bu konudaki bütün çabalar boşa gitmiştir, denebilir.

J. Holt, BiOr XV Nr. 5 (1958) s. 151 vd.nda KUB XI 19 IV 8 vd. ile KUB KUB XI 18 II 4 vd. metin bölümlerini karşılaştırarak *KUKUBU* yu ^{DUG}*katta-kurant-* ile idantifiye etmek istiyordu. Gerçekten her iki yerde de UGULA^{L0}MU-HALDIM, *"taual-*" kurbanlık içkisiyle dolu bu kapları krala uzatmaktadır. Fakat bir idantifiyenin doğruluğu için yalnız seremoni benzerliğinin yetmediği bilindiğinden kesin gözle bakılmıyordu. Nitekim, Carruba, StBoT 2 (1966) s. 10 da verdiği metin yeriyile bu ihtimali de ortadan kaldırdı ve böyle bir idantifiyenin olamayacağını gösterdi.¹

KUKUBU'nun sumerogramının ^{DUG}HAB.HAB'tır, gerekçeli yeri KUB VII 20 I 9'un2 başka örneğinin olmayışı ve yine Carruba'nın verdiği metin yerinde3 her iki kelimenin yan yana geçişi⁴, iki ayrı kabın varlığı konusunda düşünmeye bizi sürüklemektedir.

III. Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler :

KU.BABBAR (gümüş): KBo XVII 103 I 13', 22'
KUB X 91 II 17 ; XII 5 I 18, 21

AN.BAR (demir): KBo XII 86, 5'
KUB II 13 II 22

GU GİD.DA (uzun boyunlu)5: KUB XXV 14 III 2', 4', 6', 9', 11', 13'
IM (toprak): VBoT 24 I 8
GE₆ (siyah): KUB VII 53 I 216
NA₄ (taş): VBoT 1, 35

IV. İçerisine neler konulduğu:

GESTIN (şarap): KBo II 3 II 48 ; V 11140 - 2 I 45, 48, 49 ; VII 46 IV 10 ; IX 106 II 54, 61 - 115 Vs. 6 - 119 A I 8' ; XI 27 I 10' ; XII 107 Rs. 8' - 120 Vs. 9' ; XIII 114 II 16 - 135 Rs. (?) 2' - 139, 7' - 146 I 13 ; XIV 99 III 2' ; XV 19 I 16 - 25 Vs. 4 - 2 4

1 ^{DUG}*KUKUB* GESTIN ^{DUG}*kattakuran*[-: 803/v III 7.; Karş. Alp, Bell. 124 s. 529 an. 41.

2 ^{DUG}HAB.HAB^{UB} okunuşu ilk anda kelimenin sumerogramının akadce fonetik komplemantıyla birlikte yazılışı gibi görünüyor. Fakat şöyle de yorumlamak mümkün mü?: a) *"ku - HAB"* işaretleri arasındaki az farklılık yönünden, üç yatay çividen ortadaki fazla yazılmıştır ki o zaman *"DUG KU.KU.UB"* diye okunmalı, b) *"ub/p"* işaretini *"KAS"* olarak, yani köşe çengellerini yatay çivi uçlarına biraz daha yakın yazıldığını düşünerek ^{DUG}HAB.HAB KAS" okunuşu. Karş. Fr. HW 2. Erg. s. 30.

3 O zamanlar 244/s., şimdi KBo XIII 114 II 16 vd.: ^{DUG}"I ^{DUG}KAS I ^{DUG}HAB.HAB GESTIN I ^{DUG}KUKUB GESTIN I ^{DUG}KUKUB KAS"

4 Karş. s. 16

5 KBo XV 24 II 46'; KUB IX 28 III 22.

6 Karş. Götze, Tunn. I 21 (+ KUB XII 58).

II 46' - 29 III 10' - 32 I 12 - 48 II 34' ; XVII 65 Rs. 48,
63 - 75 I 31, 35, 36, 53 - 81, 4'

KUB II13 II 22, 27 ; VII14 Vs. 9 - 20 Vs. 9 - 37, 5', 8' - 39,
10' - 53 I 25 ; IX 22 III 16 - 27 Vs. 11 - 31 I 16, 19 ; X 83
VI4-91III17;XI22II27;XII11IV(?)2-V11, 21- 12
VI 40 ; XV 42 III 16 ; XX 1 III 10 ; XXVIII 99, 4', 6' ;
XXIX 4 I 58, 73 - II 43 - III 41, 55 - IV 10 ; - 40 II 13 ;
XXXII 65 I13, 27 ; XXXV 39 IV 14' - 54 I 4' - 70 III 6' ;
XXXVIII 25 I19' ; XXXIX 8 III 21' - 61 I 8 - 71I 23 - 82,
3', 7'

HT I I 10, 13

VBoT 72 IV 6'

ABoT 21 Ay. 16' - 28 Ay. (?) 14', 18'

Bo 3648, 13', 14'

GESTIN KU, (tatlı şarap): KUB XII 5 I 21

GESTIN GIBIL (taze şarap): KUB XXV 14 III 2', 4', 7', 9', 11, 14'

sessar- (bira)¹: KUB VII 1 III 35

KAS (bira): KBo IV 13 IV 26 ; VII 46 IV 10 ; IX 141 Rs. 9', 22' ; X 41, 15 ;
XIII101 Rs. 27' - 114 II16 - 146 I 13 ; XV 19 II6 - 24 II47' - 25
Vs. 4

KUB VII 2 I 21 - 30, 4', 11' - 37, 8' - 48 Vs. 10' ; XI 22 II 22 ;
XX 88 VI 16', 17' ; XXIV 9 II 17 ; XXXII 99 V 13', 15', 18',
22' - 100 Rs. 12', 21' - 132 Vs. 4 ; XXXV 15 II 9 - 16 I 1' - 43 II
31, 35 - 44 Rs. 4' - 70 III 6' - 45 II 11, 14, 29 - 48 II 3' - 54 II
21' ; XXXVIII 25 I19' ; XXXIX 61 I 9

IBoT I 29 Öy. 40 ; II115 Öy. 6 ; III15 IV 1'

VBoT 24 I 5

Bo 2309 III 3, 5

Bo 3648, 13' ;

Cat 321 I 13'

KAS GESTIN (bira-ve-şarap)²: KBo V 2 I 11, 45

KUB XII 16 II (?) 8

KAS GESTIN *taual- ualhi-*³: KUB XXV 15 Rs. 3, 14

KAS GESTIN GA.AL[: KBo VII 62, 8'

1 Eski Mezopotamya'da bira hk. bk. M. Stol, BiOr XXVIII 3/4 (1971) s. 167-171.

2 Bk. G. Steiner, RLA III 4 (1966) s. 307.

3 Bu içkilerin hepsi de "*sipant-*" (kurban sunmak) ediliyor.

taual- (bir kült içkisi)¹: KBo VII 46 IV 9 ; XIII 114 II 17' ; XV 24 II 47' ; XVII 75 I 52

KUB XII 51 I 10 ; XXXII 99 V 13', 15', 18', 26',
28' - 100 Rs. 10', 19' ; XXXIII 55 I 8 ; XXXVIII
25 I 19' ; XXXIX 61 I 9
Bo 2309 II 29 - III 2
Bo 3648, 12'

ualhi- (bir kült içkisi): KBo VII 46 IV 9 ; XI 27 I 11' ; XIII 114 II 18' ; IV
24 II 48' ; XVII 75 I 53

KUB XI 22 II 15 ; XXXII 99 V 14', 16', 19', 23' - 100
Rs. 9', 13' ; XXXIII 67 I 12' ; XXXIX 61 I 9
Bo 3648, 12'

marnuuant- (bir içki)²: KBo XIII 114 II 17' ; XV 24 II 47'

KUB XI 22 II 9, 13
IBoT I 29 Öy. 41

İ.DÜG.GA (ince yağ, parfüm): KUB XXIX 4 II 43 ; XXXIX 71 I 23
VBoT 1, 35

GA.AL (kaymak): KBo XI 27 I 12'

KUB XII 14 I 7'³
Bo 3648, 14'⁴

LÂL (bal): KUB XII 5 I 17 vd.

uatar- (su): VBoT 58 IV 32'

TUL^{H1.A} *uatar-* (kaynak, pınar suyu): VBoT 58 IV 19'

sehelliias uatar- (kutsal saf su): KUB X 27 I 28 vd.

sehellitas A.A^{H1.A} (kutsal saf su): KUB XXIX 4 I 58

A (su): KBo II 9 IV 10

ME.E (su): KUB XXXIII 67 I 11'

UDU (koyun, kurban eti)⁵: KUB IX 6 IV 20'

V. Kullanılışından özellikler:

Kült törenleri sırasında genellikle "LU SANGA" (rahip) tarafından kullanılan bu kap krala uzatılıyor ve kral, kutsal el koyma işlemi'ni yaptıktan sonra yine

1 Bk. von Schuler, AOAT 1 s. 317-322; karşı. s. 28 an. 1.

2 Bk. von Schuler, age.; Otten, StBoT 13 (1971) s. 38; karşı. s. 50 an. 3.

3 XXVIII 3 Vs. 7' = Bo 3344 metinleriyle ilgili.

4 I^{DUG} KU.KU.UB GA[.AL(?).

5 Buna ait cümlelerin tercümesinde önemli söz "hirutalli-" için bk. Fr. HW 1. Erg. s. 6.

aynı rahip taştan bir kült objesi, bir altar veya bir tanrı tasviri önünde ekseriyetle, üç kez¹, içki kurban etmektedir.

"AN.TAH.SUM^{SAR}" bayramına ait bir metin olan KUB XI 22 II'de sırasıyla st. 9'da *marnuuant-*, st. 15'de *ualhi-*, st. 22'de KAS, st. 27'de GESTIN dolu *KUKUBU*'lar rahip tarafından krala uzatılmakta ve kral kutsal el koyma hareketini yaptıktan sonra, yine rahip, ZA.ZI.KIN² ile ifade edilen "sunak" önünde üç defa içki kurban etmektedir.

Aynı seremoni KUB XI 18 II 4 vd.nda da tekrarlanmakta, yalnız burada kral ayakta durmakta ve rahibin görevini UGULA^{LU}MUHALDIM yaparken bu kez de *taual-* dolu *KUKUBU*'dan sunmaktadır.³

Kizzuuatna'nın İshara rahibi *Ammihatna'ya* ait ritual bir metin olan KBo V 2 I 46 vd.nda rahip tatlı ekmekleri kırıp ırmağa attıktan⁴ sonra iki adet *KUKUBU* ile şarap sunmaktadır:

- 46 nu ki-i^{LU}SANGA sa-ra-a kar-ap-zi na-as-kan ÎD-i
 47 pa-ra-a pa-iz-zi nu II NINDA KU, pâr-si-ia na-at-kân ÎD-i
 48 an-da pi-es-si-ia-az-zi nu II^{DUG}KU.KU.UB GESTIN da-a-i
 49 nu-kân IS.TU II^{DUG}KU.KU.UB GESTIN an-da si-pa-an-ti
 46 sonra rahip şunları yukarıya kaldırır ve o ırmağa
 47 gider, iki adet tatlı ekmeği kırar, onları ırmağa
 48 atar ve iki adet şarap KUKUBU'sunu alır
 49 ve iki adet KUKUBU'dan ırmağa şarap sunar.

VI. Sonuç:

KUKUBU ile kullanılan ekseri sıvıların keyiflenmeye yarayan kurban içkileri olduğu ve bununla kutsal yerlere içki sunulduğu⁵ göz önünde tutulursa, bir desti mahiyetinde olan bu kabın da bir libasyon kabı olması zorunludur. Metinlerde şimdiye kadar kralın bizzat bu kapdan içki sunduğunu tesbit edemedik.⁶ Kabın gerek "*ispantuua-*, *ispantuzziessar-*" kaplardaki gibi değerli madenlerden yapılmış ol-

1 Kapların özelliklerinin saptanmasında (öncelikle büyüklüğü) kaç kez boşaltılmasının rolü olur mu? Örneğin, karşı. Bo 2309 II 29 vd.: "Hatti Şehrinin Koruyucu Tanrısının Rahibi, *taual-* (dolu) *KUKUBU*'ya alır ve kurban masası önünde üç kez libasyon yapar."

2 Bk. Fr(iedrich), HW. s. 301 "Malstein(?), Baityl(?) (steinernes Kultobjekt; ht. NA, *huuasi-*"); Götze, Kleinasien s. 168; Karş. Bossert, Belleten 16 s. 503 vd.; M. Darga, Bell. 132 s. 493-506.

3 Trans. ve terc. için bk. J. Holt, BiOr XV s. 151.

4 Karş. XXIX 4 III 41 vd. - Aynı işlem (ırmakla ilgili) *BIBRU* için de varit! bk. s. 44.

5 "*şipant-*" gurubuna dahil, karşı. Coşkun, Giriş'deki an.

6 Ayrıcalık gösteren bir yer (KUB XXVIII 99, 6' vd.): "İçki Sunucu'ların Başı (GAL^{LU.MES} SİLA.SU.DU₈A) şarap kabını (^{DUG}KU.KU. <UB>) alır. Krala u [zatır]. Kral (da) Nerik Şehri Fırına Tanrısına bir kez sun [ar]. İkincisi, (KBo XVII 75 I 35,36:)] Şarap *KUKUBU*'sunu krala verir, kral da pencereden(?) [.....s]unar.

ması, gerekse onlar gibi içine kurbanlık içkilerin konması, bu iki kabın birbiriyle ya akraba ya da birbirinin aynı olduğu kuşkusunu getirmektedir. *KUKUBU* ile isimlendirilen destilerin, büyük ve küçük boyda olanlarının varlığını biliyoruz. Boğazköy çivi yazdı belgelerindeki normal *KUKUBU*lar yanında,

XII ^{DUG}*KU.KU.UB* TUR, ^{DUG}*KU.KU.BI*^{HI.A} TUR^{TIM}, V
^{DUG}*KU.KU.BU* TUR, III ^{DUG}*KU.KU.UB* TUR¹

gibi küçüklerinin de anılması bu görüşü sağlamlaştırıyor.

İmparatorluk Çağı'na ait anıtlarda ve gliptik eserlerde gaga ağızlı kapdan başkasıyla içki sunulduğunu göremedik. Eğer, tanrılara ve kutsal varlıklara içki sunmak için yalnız gaga ağızlı kap kullanıldı ise, bu yönden *KUKUBU*'nun, *ispan-tuua-*, *ispantuzziessar-* sözlerinin akadce okunuşu olduğu düşünülecektir. Fakat, metinlerimizde bu kap ile kralın kendisinin içki sunmadığı bir an için kabul edilirse, belki de bu kap ile gaga ağızlı kapdan başka bir desti söz konusu edilmiş olabilir. Malatya kabartmalarında geçen libasyon sahnesini Prof. E. Akurgal incelemiş ve bu anıtlarda libasyonun gaga ağızlı bir kapdan çok normal bir destiden yapıldığı gösterilmiştir.² Eğer *KUKUBU* normal bir desti ise, o zaman, bunun anıtlardaki karşılığını Malatya kabartmalarında görmek mümkün olacaktır.³

Bütün bunlara karşın, bu kaba, sıvılardan başka katımsı yiyeceklerin konması desti biçimli bir kapdan başkasını düşünmemize de yol açıyor. Nitekim Mezopotamya kaynakları *KUKUBU*'yu geniş karınlı, çanağımsı olarak ve bazı çeşitleriyle birlikte kaydediyor.⁴ Yine bu kaynaklardan, içindekilerin ağırlığının 1.682 litre ile 3.368 litre arasında değiştiğini öğreniyoruz.⁵ Amama mektupları arasında, 14 III 61'de Firavun IV. Amenofis'in Babil Kralı Burnaburiyaş'a gönderdiği hediyeler içerisinde "taştan yapılmış *SUIBDA* isimli bir tane *KUKUBU*"ya da rastlıyoruz.⁶

Son olarak, daha çok ^{DUG}*HAB.HAB*'da görülen ve *KUKUBU*'nun geçtiği metin yerlerinden yalnız birinde (KUB XXV 14 III 2',4',6',9',11',13': ^{DUG}*KU.KU.UB* GU GİD.DA GESTIN GIBIL) rastlanılan "taze şarap -dolu- uzun boyunlu *KUKUBU* kabı" deyimindeki özelliğe değinmek gerekecektir.

1 Sırasıyla: VBoT 24 I 7, VBoT 24 I 19, KBo XV 10 I 11, KUB XXXII 123 II 20.

2 Bk. Akurgal, RSRM s. 42 vd. ve SHB Taf. II a, III b.

3 Ayrıca karşı. Bossert, Altana. Res. 768, 770-772, 775, 777-779; Gelb, HHM Lev. 34/B (Darende); Woolley, Carchemish Pla. I B 30/a ve karşı. s. 15 an. 6.

4 O. Schroeder, AfO VI 2/3 (1930) s. 111 vd.: "Çeşitli adlandırılışlarına ve buna uygun olarak görülen tâli cinslerine rağmen bütün *KUKUBU* kaplarında belli özellikler kabul edilmelidir, yani hepsinde bazı ortak özellikler var. *KUKUBU*'nun geniş karınlı kapları nitelendirdiğini sanıyoruz. Bu kaplar, sivrilmesine uzanan ve bir kaideye oturtulması zorunlu olan diğer kaplara kıyasla daha çok dayanıklıdır."

5 Karşı. Salonen, HAM II s. 213 vd.. Bilgin burada ayrıca, bu kabı "ekseriya kurban kabı olarak kullanıldığını, düz ve yassı dipli, uzun boyunlu, emzikli desti ya da en iyisi gaga ağızlı desti" diye tanımlıyor.

6 Schroeder ve Salonen age.leri, ayrıca karşı. Bossert, Asia s. 14 vd.nda bu kap için "tep kulplu, burunlu sürahi" demektir.

^{DUG}tapisana-

I. Yazılışları:

A) Tekil

- N.-A. *ta-pi-sa-ni-is*: KUB XXXIV 87 Vs. 13, 16. 17
ta-pi-sa-na-an: KBo X 23. 4' (kenar) - 24 II 9
 KUB II 13 I 46 ; VII 11 Vs. 14 ; XI 21 IV 22 ; XX 45
 I 11, 18 - IV (?) 4, 10, 17, 25 ; XXV 36 V 1, 3 ; XXVII
 69 V 18 ; XXX 41 II 6', 16' ; XXXIV 93 Vs. (?) 6'
ta-pi-sa-an: KUB XXXIV 93 Vs. (?) 11' - 128 Vs. (?) 10'
ta-pi-sa-ni-in: KBo XI 46 II 12' - 22 IV 17'
 KUB XI 23 V 13 ; XX 87 I 4 ; XXV 18 II 10
 2509/c I 11
ta-a-pi-sa-ni-in: KBo VIII 109, 4' (ve ara st.)
 1370 /c Vs. 13
ta-pi-se-na-an: 1040 /c + 1044 /c, 5
^{DUG}*ta-pi-sa-na-an*: KUB II 4 IV 14, 22 ; X 89 V 19
- D.-L. *ta-pi-sa-ni*: KUB XI 21 V 25
- Abl. *ta-pi-sa-na-az*: KBo XV 68 IV 1, 5
 KUB XXVII 69 II 11
 314/b III 1
ta-pi-sa-an-na-az: KUB XXXIV 110, 5
ta-pi-sa-na-za: KBo XV 69 I 19' - Rs. 14
- Instr. ^{DUG}*ta-pi-sa-ni-it*: KUB XXVII 13 I 11, 25
ta-pi-sa-ni-it: KBo XV 52 I 53' - 57, 6' - 58 V 8' - 59 III 4' - 61 Rs. 13' -
 68 III 8', 11'
ta-pi-sa-a-ni-it: KUB IX 17, 5'
ta-a-pi-sa-an-ti-it: KUB XXXIV 117, b

B) Çoğul

- N.-A. *ta-pi-sa-ni-is*: KUB XI 34 I 48 ; XVII 35 IV 2
ta-pi-sa-nu-us: KUB X 21 V 15 ; XX 80 III (?) 18 ; XXV 36 I T
ta-a-pi-sa-nu-us: KBo XI 44 IV 8'
ta-a-pi-se-e-nu-us: KUB XXXIV 117, 7
ta-pi-sa-an-du-us: KBo III 43 Rs. 12

Kırk metin yerleri:

KUB X 16 IV 6 ; XVIII 24,17' ; XXXIV 112, 2' ; HT 89, 3'

II. Filolojik ayrıntılar :

Bu sözü ilk kez Bossert irdelemiştir.¹ Bossert bu sözü "*tapis/a-*"² temel elemanı ile, bir genişletme eki olan "-no" elemanına ayırmakta³ ve hiyeroglif hititcesindeki "*tapas(a)*" gök sözüyle akrabalığını ileri sürerek "*tapisana-*" sözünü gök biçimli bir kap olarak değerlendirmektedir.

Hitit hiyerogliflerinde, gök ideogramını S. Alp⁴ ve H. Demircioğlu,⁵ Bittel'in⁶ gözlemlerinden yararlanarak saptamışlardır. Bu bilginlerin belirttikleri gibi, Yazılıkaya 28 ve 29'da boğa adamlar gök biçimli bir kabı taşımaktadır. Hitit metinlerinde ayrıca "*nepis-*" isimli gök biçiminde bir kaba daha raslanmaktadır.⁷

III. Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler:

- GUSKIN (altın): KBo III 43 Rs. 12, 13
 KUB VII11 Vs. 14 ; XI 23 V 13 - 34 148; XX 87 I 4 ; XXV 18 II 10 - 36 V 1 ; XXVII 69 V 18
- KUBABBAR (gümüş): KBo X 23, 4' (kenar) - 24 II 9 ; XI 44 IV 8' ; XV 52 I 53' - 61 Rs. 13' - 68 III 8', 11' - 69 Rs. 14
 KUB XI 21 V 25 ; XX 80 III (?) 18'; XXXIV 87 Vs. 13, 16, 17
- GIR₄ (pişmiş toprak)⁸: KBo XI 46 II 12' (!)
 KUB II 13 I 43, 46

IV. İçerisine neler konulduğu:

- GESTIN (şarap): KBo VIII 109, 4' ; X 23, 4' (kenar); XI 22 IV 17' ; XV 68 III 7', 11' - IV 1, 5
 KUB II IV 22 - 13 I 43 ; VII 11 Vs. 14 - 60 III 9 ; X 89 V 19, 20 ; XX 80 III (?) 18 ; XXV 36 I 7' ; XXVII 69 II 11, 12 - V 18, 19
- KAS (bira): KUB XXVII 13 I 11, 25
- marnuant-* (bir kült içkisi): KUB II 4 IV 13,14 ; X 21 V 15, 16 ; XXXIV 93 Vs. (?) 11'
- marnuant-* KAS GESTIN: KUB XXXIV 117, 5, 6
- taual-* (kutsal bir içki): KUB XI 21 IV 22, 23 ; XXX 41 II 16'

1 Bk. Bossert, MIO II/2 s. 266 vd.

2 Kelimenin "a-" ya da "i-" köklü oluşu hk. bk. Neu, StBoT 12 s. 70 an.10.

3 Alp, Belleten XVIII/72, s. 463.

4 Alp, Symb. Hrozny III (1950) 1-8.

5 Demircioğlu, Der Gott (1939) s. 64 nr. 314.

6 K. Bittel ve diğerleri, Yaz. s. 61-64 Taf. XIV.

7 "I *ne-pi-is* ZID.DA SA 1/2 *UP.NI nu-us-sa-an an-da* MUL^{HI.A} *i-ia-an*": Bo 2071 Vs. 16 vd. (yıldızla yapılmış yarım avuçluk hamurdan bir *nepis*).

8 Bk. s. 19 an.5 ve s. 26 an.4.

V. *Kullanılıştaki özellikler:*

Bu kap, Boğazköy belgelerinde en çok şu tanrılara yapılan libasyonlarda kullanılmaktadır:

^DUTU (güneş tanrısı): KUB VII 11 Vs. 13 vd.

^DUTU *DMezzulla* (*Mezzulla*'nın ¹Güneş Tanrısı): KUB XXXIV 117, 5 vd.2

^DUTU URU_x (x şehrinin Güneş Tanrısı): KUB X 89 V 19 vd.

^DU (fırtına tanrısı): KUB XX 45 IV (VI?) 4, 10, 25; HT 89, 3'

^DLAMA (koruyucu tanrı): KUB IX 17, 5

^DVII.VII^{B'} (Pleyadlar kültü tanrısı): KUB XX 45 IV (VI?) 17,18³

^DTelipinu (nebatat tanrısı): KUB XX 45 I 11

^DKattahha (Protohatti tanrıçası): KUB XX 45 I 18⁴

^DZıparua (Pala tanrısı): KUB II 4 Rs. IV-V 13 vd.

DINGIR^{LIM} (tanrı):

KUB XI 23 V 10-13; XX 80 Rs. III (?) 18 ; XVIII 24, 17'

DINGIR^{MES} (tanrılar): KUB II 13 I 43, 44 ve 46 vd.; XXVII 13 I 11

KUB II 13 I'de kral, şarapla dolu pişmiş topraktan "*tapisana-*" kabı ile, st. 44'de "*ki-e-da-as DINGIR^{MES} si-pa-an-ti*", st. 48'de '*ku -u-us-pât*

DINGIR^{MES} *si-pa-an-ti*" anlatımıyla, bir üst paragraftaki on üç tane tanrıya kendisi libasyon yapmaktadır ki birer tane ^{**NINDA}KUR₄.RA" (kurbanlık kalın ekme) sunulan bu tanrılar şunlardır:

^DUTU, ^DIM, ^DMezzulla, ^DLAMA, ^DHulla, ^DTelipinu, ^DZA.BA₄.BA₄, ^DUTUAM

^DU^{URU} Zippalanda, ^DU^{URU} Nerik, ^DU [x.

Son iki tanrı ismi tahribedilmiştir. Böylece her tanrıya birer kez şarap sunulmaktadır.

Kralın "*tapisana-*" kabı ile bizzat yaptığı libasyona aynı metni örnek verirsek:

40 nu ki-i ^{NINDA}KUR₄.RA^{H1.A} LUGAL-us *pâr-si-ia-an*

41 na-as-kân ^{G1S}BANSUR-i *zi-ik-ki-iz-zi*

42 me-ma-al-la-as-sa-an *se-ir su-uh-ha-a-i*

43 GESTIN-an-na *ta-pi-sa-ni-it* GIR₄ 5

1 T a r u ve *Arinna'nın* Güneş Tanrıçasının kızı. Karş. Laroche, Recherches s. 30.

2 İlgili paragrafin trans. ve terc. için bk. Bossert, age. s. 269 vd.

3 İlgili paragrafin trans. ve terc. için bk. Bossert, age. s. 277.

4 İlgili paragrafin trans. ve terc. için bk. Bossert, age. s. 274.

5 Bu işaretin GIR₄ olup olmadığı ya da "Asphalt, Pech, Mörtel, Ofen" anlamlarından hangisini karşıladığı üzerinde henüz kesinlikle bir şey söylenemiyor. Yalnız, Mezopotamya'da çok eski çağlardan beri bunun "harç" anlamında kullanıldığı bilinmektedir. Asphalt ve Pech'in sıcaklığa karşı dayanıklılığının az oluşu ve sıvıların lezzetini bozabileceği göz önünde tutulduğunda ya bu işareti başka türlü okumak, ya da başka bir anlam aramak gerekecektir. Karş. Bossert, age. s. 270 vd.; karşı. s. 26 an. 4.

44ki-e-da-as D I N G I R ^{M E S} - a ssi-pa-an-ti

45 LUGAL-us US.GI.EN GAL DUMU E.GAL

46 ta-pi-sa-na-an GIR₄ LUGAL-i pa-a-i

47 LUGAL-us-kân ^{GIS}AB-az ar-ha

48 ku-u-us-pât DINGIR ^{MES}-as XIII.SU si-pa-an-ti

40 Bu kurbanlık kalın ekmekleri, kral kırar

41 ve masaya koyar.

42 Bulguru¹ üzerine saçar.

43 Şarap (ile dolu) pişmiş toprak(?) *tapisana-*'sı ile

44 bu tanrılara içki sunar.

45 Kral (tanrılara) reverans yapar, Saray Oğlanlarının Başı

46 pişmiş toprak(tan) *tapisana-*'yı krala verir.

47 Kral pencereden dışarıya

48 bu tanrılara on üç kez içki sunar.

Bunlardan başka, KUB VII 11 Vs. 13 vd., KUB X 21 V 15 vd.-89 V 19 vd., KUB XI 21 Rs. IV 22 vd., XX 87 I 4 vd., XXX 41II 16 vd., XXXIV 117, 5 vd.nda kral tarafından "*tapisana-*" kabıyla içki sunulmaktadır.

DUMU LUGAL (veliaht, prens) de bazı durumlarda bu kap ile KUB XX 45 I 11,18-IV(?) 4, 10, 17, 25-80 III(?) 18 vd.'nda aynı görevi yerine getirmektedir.

Seremonide şu memur ya da rahipler adı geçen kabı kullanmaktadırlar:

DUMU E.GAL, DUMU ^{MES}E.GAL, GAL DUMU E.GAL, GAL DUMU ^{MES}E.GAL, ^{LU}MUHALDIM, LU ^{MES}MUHALDIM, UGULA ^{LU}MUHALDIM, ^{LU}ME.SE.DI, ^{LU}GUDU, ^{LU}SANGA, UGULA LU ^{MES}U.HUB, GAL ^{LU}U.HUB, ^{LU}QA.SU.DU₈.A, LU ^{MES}QA.SU.DU₈.A, GAL LU ^{MES}QA.U.DU₈.A, ^{LU}HAL, ^{LU}tahiiali-

Bu kap "*zeni-*" bayramıyla ilgili olarak² geçmekte, ayrıca bin tane koyun kurban edilmeye götürülürken içki sunucu elinde altından bir "*tapisana-*" taşımaktadır.³ Bir metinde de kral, düşman şehrinin tanrılarının öfkesini yatıştırmak için "*ispantuua-*" ya da "*tapisana-*" ile onlara şarap sunmaktadır.⁴

1 Bk. Fr. HW s. 140 "bulgur ya da irmik türünden bir yiyecek".

2 KUB XVII 35 IV 1 vd.

3 KUB XXV 18 II 9 vd.: ^{LU}QA.^{SU}.DU₈.A.

4 KUB VII 60 III 7 vd.. Her iki kabın birbiriyle ilgisi KUB XX 87 I 4 vd.nda da dikkatimizi çekmektedir. Karş. s. 7.

VI. Sonuç:

"*tapisana-*" kelimesindeki "tapis-" elemanının, hiyeroglif hititçe "*tapas(a)*" (gök) elemanı ile aynı olduğu konusunda Bossert'in fikrini kabul etmiştik (bk. yukarıda II. Bölüm: Filolojik ayrıntılar). Yazılıkaya 28 ve 29'da görülen gök kabının biçimi de bu görüşü destekliyor. Çivi yazılı metinlerde, "*tapisana-*"nın çoğunlukla değerli madenlerden (altın, gümüş gibi) oluşu, bu kapla şarap ve bir sıra diğer içki-lerin tanrılara sunulması nedeniyle, bu kabın, gök hiyeroglifine benzeyen derin bir tabak biçimli libasyon kabı olduğu kanısındayız.¹

Büyüklüğü konusunda, eldeki belgelerden KUB XXXIV 87 Vs. 13, 16, 17 den başkası herhangi kesin bir bilgi vermemektedir. Burada st. 13 de "III MANA", st. 16, 17 de "I(er) MANA"(lık) gümüş "*tapisana-*" kaplarından söz edilmektedir. GAL ve KUKUBU da olduğu gibi "TUR" (küçük) sıfatının hiç bir yerde geçmeyişi, bu kabın belirli biçim ve büyüklükte olduğu kanısını uyandırmaktadır.

(DUG)GAL

I. Yazılışları:

A) Fonetik tamamlamasız olarak,

a) Tekil

^{DUG}GAL²: KBo V I 16, 54 - 2 I 22 - II 9 - III 44, 47, 49, 57 - IV 11, 12, 18, 38, 40 ; VII 22 I 9' ; X 45 II 61 ; XII 126 IV 4', 5' ; XIII 160 I 6' ; XIV 130 II T ; XV 10 I 11 - 31 I 3', 5'

KUB I 13 II 28, 29, 36 ; VII 53 I 213 - 54 I 8 - III 30' ; IX 6 I, 8, 17-28 I 28', 29' - II 5', 6', 7', 9' - III 16 ; XII 11 III (?) 23' - IV 7 - V 6 - 12 V 17' ; XV 42 I 8, 24 - II 2, 4, 23, 25 ; XVII 31 I 26' ; XX 85 I 11 ; XXV 47 I (?) 8 ; XXXII 43 I 4 - 44 Rs. T, 10', 19' - 49^a II 2, 5 - 49^b II 7' - III 1, 9, 17 - 58, 7' - 123 II 19 ; XXXIII 62 III 8', 16', 23' ; XXXV 34, 12' - 51 III 2'

IBoT II 91 III 4, 7 - 134 III 6

ABoT 28, 13'

VBoT 24 I 7, 45, 46

Cat. 321 I 13'

GAL⁴: KBo II 1 I 42 - II 26 - 3 IV 1⁵ - 4 II 7 - IV 13 - 8 IV 14' ; IV 2 IV 29 ; VIII 81 Rs. (?) 5' - 107, 22' - 120 I 3' ; IX 91 Vs. 17 - 106

1 Karkemiş'de bulunduğu sanılan, Ankara Müzesindeki gök hiyeroglifi biçimli, gümüşten ve üzerinde hiyeroglif kitabesi bulunan tabak, "*tapisana-*" kelimesinin arkeolojik bir paraleli olabilir.

2 ^{DUG}GAL.SAG/US: Deimel, ÖL II Nr. 309/66 (Torzyner, Altbabylonische Tempelrechnungen 120).

3 Karş. Götze, Tunn. I 21 (+KUB XII 58).

4 Deimel, SL II Nr. 343/l "ein grosses kelchartiges Trinkgefaess" (kadeh biçimli büyük bir içki kabı).

5 Karş. L. Rost, MIO I s. 364 an. 183.

III 12 - 126, 8' ; X 20 II 48 - 27 III 40' - 28 II 5' - IV 2' - 45 I 33 ;
 XI 14 I 18 - 27 I 7' - 30 Rs. 2', 9' - 35 Vs. 5' - 52 VI 14', 16' ; XII
 5 III 7' - 140 Vs. 8 ; XIII 164 IV 12 - 101 I 17' ; XV 2 IV 27' - 9
 II 21' - 33 I 27', 31' - 36 III 7', 10', 13' - 37 III 40 - IV 48, 49 - V
 21 - 47, 4', 7' - 48 II 8', 35' - III 18 - 49 IV 4, 5 - 61 Rs. 14' ;
 XVI 65 I 8 - 83 II 7', 10' - III 4 ; XVII 1 IV 35, 36 - 13 Rs. (?)
 4' - 19 II 12' - 52 IV 5' - 65 Vs. 11 - 74 I 20, 21 - II 34, 42, 46 - III
 12', 19', 25', 32', 37', 42', 47', 52' - IV 5', 16" - 95 II 7 - 102 Rs. 9',
 16'

KUB II 10 III 7 - V 30 - 13 V 1, 6, 11, 15, 32 - VI 4, 9, 16, 29 ;
 VII 29 Vs. 9-38 Vs. 10 ; IX 31 III 31 - 32 Vs. 16 ; X 7, 9' - 11
 V 1 - VI 3 - 63 I 21 - II 7' - 87, 5' - 89 V 13 ; XI 21 V 18', 21' - 34
 I 7 ; XII 8 I 8 - 11 III (?) 26' - IV (?) 1, 3, 5 - 31 Rs. 8' ; XV 3 I
 9 - 5 II 5, 8' - 16 I 9 ; XVI 33, 19' - 83 Vs. 53 ; XVII 24 III 12',
 15', 17' - 25 I 6' ; XX 2 IV 27' - 16 I 5 - 52 IV 2' - 75 II 7', 11' ;
 XXIV 9 III 23, 24, 25 - 10 III 16, 17, 18, 20, 21 ; XXV 1 V 35 - 36
 II 18', 33', 36' - 37 III 4', T - 40 II (?) 15' - 41 IV 10', 11' - 42 II
 6' - III 13' - IV 8 ; XXVII 1 IV 22, 23 - 29 I 20 - 58 I 11 ; XXVIII
 5 Rs. 13' - 78 I 6' - 79, 7' ; XXIX 4 I 20 ; XXX 23 II 3, 11, 14, 22 -
 III 32 - 26 I 7' - 28 Vs. 28' - 36 I 10 ; XXXI 52 Rs. 4 - 53 Vs. 1 - 54,
 16 - 61 I 7 - 65 Rs. 5 - 68 Rs. 45 - 115, 11' ; XXXII 8 III 1', 5', 20' -
 43 I 5' - 106, 5' - 74 III 5', 10' - 77, 9' - 123 II 9 - III 41, 58 - 128
 I 17, 18, 19 - II 4 - 129 Vs. 15 ; XXXIV 45, 14 - 58, 8' - 77, 2' - 99,
 4' ; XXXV 1, 9', 6' - 2 I 9' - 3, 3' - 54 III 12 - 55 III 11' - 131 IV
 7 - 133 I 10' ; XXXVI 110 Rs. 6' ; XXXVIII 1 I 12, 17, 21 - IV 6,
 10 - 2 I 9, 17 - III 14 - 3 I 4 ; XXXIX 1 I 2, 3 - 56 Vs. 6' - 88
 IV 16 - 100, 5', 7'

VBoT 58 IV 22', 33'

IBoT I 31 Ay. 2 ; II 65, 10' - 88, 1 ; III 1 Ay. 82 - 29, 11 - 41, 7 - 70,
 3 - 74, 9, 11 - 90, 3 - 115, 11

Bo 1580 Rs. 4'

Bo 2447 IV 43

Cat. 321 III 56 (M10 I 362)

Cat. 433, V 20

b) Çoğul

^{DUG}GAL^{HI.A}: KUB X 95 III 5 ; XII 53, 18' ; XXXII 49^a II 12 - III 21'

GAL^{HI.A}: KBo II 4 I 19 - 8 II 15 - IV 20', 26' - 13 Vs. 7, 9, 17 - Rs.
 8' ; VII 74 I 6 ; VIII 24, 7' - 74 I 6' - 91 Vs. 9' ; X 20 II
 38 - III 11 - 26 I 41 - 28 IV 4' - 33 I 6' ; XIV 93 III 8' ;
 XV 37 I 17 - III 55 - V 11, 54 ; XVII 11 IV 7', 15' - 51 Vs.
 (?) 6' - 74 IV 33', 41' - 100 I 6

KUB VII 24 Vs. 10 ; IX 31 III 56 - 32 Vs. 34 ; X 52 I 3',
12' - 65 III 4-9 I III 18 - 92 II 18 ; XI 30 III 9 ; XII 12
IV 39 ; XIII 32 Vs. 5' ; XVII 35 I 11', 23' - II 24' - III
8, 32 - IV 12, 22 - 37 IV 13' ; XX 9 Vs. 8 - 52 IV 15', 18' - 96
IV 1 ; XXV 7 I 4 - 15 Rs. 5, 16 - 23 I 7' - 22 III 12-23 I
21¹, 31, 47 - II 4', 24' - IV 42' - 25 I (?) 14' - 41 IV 5' - V
11' - 48 IV 13' - 51 I 8' ; XXVII 1 IV 15, 18 ; XXVIII 104
IV 5', 9' - V 10', 13' ; XXIX 8 I 1² ; XXX 24 Rs. 34' ; XXXI
76 Vs. 7', 9' - 124 II 13' ; XXXII 103, 15', 19' - 129 Vs. 19 ;
XXXV 165 Rs. 21 ; XXXVIII 20 Vs. 4' - 25 I 6', 25' - 32
Vs. 17, 22 ; XXXIX 8 I 44' - 15 I 4'3 - 53 III 12' - 33 III
5' - 83, 22'4 - 88 IV 7 - 101 III 13' - 7 II 42

ABoT 14 V 19'

IBoT II 103 IV 17' ; III 1 Ay. 71 - 5, 3 - 24 Ay. 5' - 148
I 51 - II 19

VBoT 56, 2' - 95 I 4 - 127 V 4

Cat. 277 III 1⁵

Bo 3112 III 1

B) Hititçe fonetik tamamlamalarla:

a) Tekil

A.n. GAL-ri⁶: KBo XII 123 III 13' ; XVII 1 IV 35 - 13 Rs. (?) 4' - 19 II 12' - 74
II 14

KUB II 3 II 44 ; X 7, 9 ; XI 32 V 19 ; XXV 7 I 9, 11 ; XXVIII
104 IV 10', 13' ; XXXIV 115, 9'

VBoT 58 I 35' - 127 V(?) 5, 6 2

BoTU 12 A II 34

GAL-in⁷: KBo XI 47 I 12' ; XVII 74 II 29

KUB XI 32 V 19 ; XIII 3 II 26 ; XXV 1 V 52 - 36 II 20

GAL-in-si⁸: KUB XXXIII 93 IV 53

D.-L. GAL-ri-ia: VBoT 58 I 39'

GAL-ia: KBo XV 58 III 8' ; XVII 1 IV 36

1 "GAL ve BİBRU kaplarını doldururlar" (*suuanzi*).

2 "mahhan SA GAL^{H1-A} uarsias memiianes hurlili memiianzi".

3 "GAL HI.A^{TIM}".

4 "GAL-pi-i".

5 Karş. v. Schuler, Kaskâer s. 156.

6 Fr. HW I. Erg. s. 26, 3. Erg. s. 40; Güterbock, RHA 74 s. 97; Götze, JCS XIV/3 s. 116.

7 Von Brandenstein, Bildbeschr. s. 28.

8 Otten, Kum. Taf. III Nr. 7a; Güterbock, JCS V(1951) s. 26.

KUB XII 31 Rs. 8' ; XII 4 I 62 ; XX 43,12'

Abl. GAL-az: KUB II 13 IV 12¹ - VI 13, 19, 22, 25

Cat. 321 IV 21

GAL-ia-az: IBoT I 36 I 63, 67

Instr.

^{DUG}GAL-me-it²; IBoT II 91 III 4', 7'

GAL-it: KBo XV 36 III 13'

IBoT II 22, 4 - 88, 1

b) Çoğul

GAL^{HI.A}-us; KUB XXXII 120 I 10, 17

C) Akadce tamamlamalarla:

a) Tekil

A. ^{DUG}GAL^{AM} : KUB IX 28 II 8'

GAL^{AM} : KBo VIII 81 Rs. (?) 5' ; XI 52 VI 14', 16'; XIV 87, 1'; XVII 74 III 8', 20' - IV 16"

KUB II 10 III 7 - V 30 - 13 IV 7, 8,16, 22 ; X 77,1 - 79, 13 - 81, 15 ; XII 8 II 4 ; XX 11 II 9' - 16 I 9 - 24 III 6', 16', 23', 33' ; XXV 36 II 23', 36' ; XXX 23 II (?) 21 ; XXXIX 88 IV 7

GAL^{ZU3} : KBo XV 49 I 8' - 52 I 6, 56' - 59 III 9' - 61 I 154

KUB XXXII 65 I 16 - 90 I 9 - 128 II 20

II. *Filolojik ayrıntılar:*

A) Hititçe okunuşu konusunda:

Hititçe "-ri" ses tamamlayıcısının varlığı Götze (JCS XIV/3 1960 s. 116 vd.)'yi ^{DUG}uri/a-"⁵ ile, Güterbock (RHA 74 s. 97 an. 5,6,7,8)'u ise "assuzeri-"⁶ ile idantifiye çabalarına sürüklemiştir. Aynı ideogramın iki ayrı anlamı⁷ taşıması nedeniyle, ilk teklif için bu beraberlik yetmemekteydi. Çünkü "ura-"nın çivi yazılı Boğazköy metinlerinde geçtiği çok az yerlerden birisinde (KUB XI 26 V 5), içerisinde "mar-

1 Aynı anda hem "sipant-" hem "eku-"; Carruba StBoT 2 s. 41; Götze, KIF I s. 138 (Bo 2447 IV 43).

2 Fr. HW s. 272; Götze JCS II s. 233, JCS XIV/3 s. 116; Güterbock, RHA 74 s. 112 an.7.

3 Fr. HW 3. Erg. s. 38, 40; karş. s. 25 an. 4.

4 "nasta GAL^{ZU} sunniansi"; Güterbock, RHA 74 s. 98 ve ona atfen Haas, KN s. 226 "vielleicht der vergöttlichte Becher KĀSU".

5 Fr. HW 1. Erg. s. 22; P. Reichert, RHA 73 s. 122.

6 Fr. HW s. 38; Ehelolf, KUB XXVII Önsöz s. V.

7 Sommer-Ehelolf, Pap. s. 37; Fr. HW 1. Erg. s. 22: "uri/a- (büyük)".

nuuant-" içkisi olduğu ve bir yer de ise (KBo VIII 72 I 7) GIS determinatifi altında görülmektedir. Her iki özelliğe de GAL kabında rastlamamaktayız.¹

Güterbock'un teklifinin temeli olan "*assu+zeri-*" (iyi kap) ayırımından sonra "*zeri-*" nin tek başına bulunduğu Bo 2416² ile benzer metin FHG 6 (MAH 16866) karşılaştırması GAL sumerogramının lititcesinin ortaya çıkmasına yetti. Bu kelimenin diğer bir okunuşunun da "*tessum(m)i-*, *tissum(m)i-*" olduğunu Otten gerçekleştirdi.³

B) Akadce okunuşu konusunda:

Önceleri Sommer, HAB s. 172 an.l'de ve von Brandenstein, Bildbeschr. s. 28'de GAL kabının akadcesini *NAMMANTU'da*⁴ aramak gerektiğini belirtmişlerdi. Fakat sonunda Götze ve Güterbock⁵ KUB XII 12 VI'nın 39 ve 43. satırları arasında bağlantı kurarak ^{DUG}G-AL'in akadce karşılığının Boğazköy metinlerinde de geçen ^{DUG}KAZU⁶ olduğunu gerçekleştirdiler.⁷

III. *Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler :*

KU.BABBAR (gümüüş): KBo IX 91 Vs. 17 ; XI 30 Rs. 2', 9' ; XIV 88 II 15' ; XV 15 II 6' - 33 I 27', 31' - 49 IV 4, 5 ; XVI 65 I 8 - 83 II 7', 10' - III 4

KUB II V 2 ; X 11 V 1 - VI 3 ; XI 21 V 18, 21 - 34 I 7 ; XII 8 I 8 ; XV 3 I 9 - 5 II 5, 8 - 16 I 9 ; XX 2 IV 27' ; XXVIII 79, 7' ; XXIX 4 I 20 ; XXXI 53 VI-6 I 17-68 Rs.458-76Vs.7-124 II 13'; XXXII 128 I 17, 18, 19 - II 4 - 129 Vs. 15 ; XXXVIII I I 11,17, 21 - 2 III 14 - 3 I 4 - 20 Vs. 4' ; XXXIX I I 2 Cat. 277 III 1

GUSKIN (altın): KBo XVI 65 I 8 ; XVII 102 Rs. 9'

KUB X 11 VI 3 ; XV 3 I 9 - 16 I 9 ; XXVIII 79, 7' ; XXX 23 II 11 ; XXXI 52 Rs. 4' - 53 Vs. 1 - 54, 16 - 61 I 7 - 124

1 Karş. aşağıda III. Bölüm ve s. 27 vd. IV. Bölüm; Fr. HW 3. Erg. s. 34 "^{DUG}ura-" (bir kap ismi, fakat ^{DUG}GAL değil!); Dietrich-Loretz, WdO III 3 (1966) s. 232.

2 KBo XVII 3 IV 31, 32 "*zi-e-ri, zi-e-ri-ia*" ve aynı cilt I IV 35, 36 "*GAL-ri, GAL-ia*"; bk. Otten-Soucec, StBoT 8 s. 13, 100 vd.

3 Otten-Soucec, age. aynı s.lar.

4 Götze, KIF s. 202 an. 4; Fr. HW s. 310 vd. "sıvılar için kullanılan küçük kap, ölçek"; AHwB (8) s. 725 (1967) "namaddum, namandu(m)"; Coşkun, VII. T.T.K.Kong.;Bild. Kit. s. 89 vd. "*sipant-* sözüyle dolaylı olarak geçenlerden". -

5 Hemen bk. s. 24, II. bölüm, A) kısmında yer verilen eserlerinde.

6 ^{DUG}/KA.AZ.ZI (^{DUG}KAZU) şeklinde: KBo XII 121, 4'; XV 72, Rs. 6' ve KUB VII 56 II 17; XI 31 I 24, 27; XII 12 VI 43; XXXII 76, 18'. AHwB (5) s. 454 "kâsu(m): Becher". CAD (G) s. 54 "me gassi". Salonen, HAM II (1966) s. 114-120 "^{duk}gu₂-zi-="kâsu".

7 Karş. s. 24 an. 7.

8 "*ANA GAL KUBABBAR ser x-uaitari*".

II 13' ; XXXII 128 I 17 ; XXXVI 110 Rs. 6' ; XXXVIII
2 I 9; XXXIX 100, 5', 7'
IBoT I 31 Ay. 2

ZABAR (bronz): KBo XV III 40 - IV 48

KUB V 7 I 43; VII 29 Vs. 9 ; XVI 33,19' - 83 Vs. 53 ; XXV
40 II (?) 15' ; XXX 26 I 7 - 28 Vs. 28' ; XXXI 65 Rs. 5' ;
XXXII 123 II 9 ; XXXVIII 1 IV 6 - 10 III 9', 19'

IM (kil ya da toprak): VBoT 24 I 8

halina⁻¹ (kumlu toprak ?): KBo XVII I IV 35

GIR₄²: KBo II 4 II 7, 8, 33 ; IX 126, 8' ; X 45 I 33 ; XI 14 I 18 - 27 I 7' ;
XIII 101 I 17' ; XIV 80, 8' ; XV 9 II 21' - IV 23 ; XVII 65 Vs. 11 - 95
II 7

KUB IX 6 I 8, 9,17 - 32 Vs. 163 ; XII 11 III 26 - IV 1, 3, 5 ; XIII 3 II
26' ; XV 42 II 2 ; XX 75 II 7' ; XXIV 9 III 23, 24, 25 - 10 III 16, 17,
18, 20 ; XXV 36 II 18', 33' ; XXVII 29 I 20 ; XXVIII 78 I 6' - 105
I (?) 2' ; XXX 18 IV 3' - 19 I 23' - IV 21 - 23 II (?) 3', 14', 22' -
III (?) 39 ; XXXII 123 II 19 - 8 III 1', 5', 20' ; XXXV 1 Vs. (?) 6' - 2
I 9' - 3 3' - 51 II 12' - 54 III 12 - 55 III 11' - 133 I 10' ; XXXVIII 2
I 17 ; XXXIX 1 I 3 - 13 III 39' - 15 I 8' - 27 II 9' - 47, 5'

GUL4: KBo V 2 IV 38

KUB XV 42 II 2

NA₄.AS.SIR.GAL⁵ (bir taş çeşiti): KUB V 7 Rs. 29

GE₆ (siyah): KUB VII 53 I 21⁶

supistuua⁻⁷ (parlak): KBo XVII 74 III 12', 20', 25', 32', 37', 42', 47', 52'
suuaru⁻⁸ (dolu?): KBo XVII 74 IV 33', 41'

1 H. Otten-V. Soucek, StBoT 8 s. 94 ve "*uil(a)na-*" için age. s. 127: "*halinas tessummius* (KBo XVII I I 26-III 23), *halinas zeri* (3 IV 31), *halinas GAL-ri* (1 IV 35)". Hem de GAL'in hititçe karşılıklarının saptanmasında rol oynadılar.

2 Dietrich-Loretz, WdO III 3 (1966) s. 235 Anm. 145 "Brennofen (für) Ton"; V. Haas, KN s. 291 "GIR₄ işaretinin GAL kabıyla ilişkisi Hitit metinleri *dışında* tesbit edilememektedir. Bu yüzden bir ideogram değişikliği (karışıklığı) nin kabulü düşünülebilir. Bu takdirde, ^{DUG}GIR (akadcesi kirru, kiru: büyük bir desti) öne sürülebilir."; bk. s. 19 an. 5.

3 "I GAL.DUG.GIR₄(!)"

4 Bk. Deimel, SL nr. 429 "1° Urbild, ein Gefaess mit Tragreif, die primitivste Bewaesserungsmaschine 10° SUN=*NARTABU*, Bewaesserungsgeraet 14° Bewaesserungsgefaess" ile age. nr. 430/2'deki GIR₄ işaretinden bir köşe çengeli fazladır. Kars. Fr. HKL nr. 207.

5 Salonen, HAM II s. 147 "Tasse/Kump aus Alabaster"; RHA 79 s. 177 "Albâtre"; CAD (G) 105_a.

6 Karş. Götze, Tunn. I 21 (+KUB XII 58); s. 6 an.1.

7 Bk. Neu, StBoT 12 s. 67 vd. "ein hellschimmernder Becher"; karş. s. 39, an.6 ve s. 41 an.1.

8 Karş. Carruba, StBoT 2 s. 13 vd.

IV. İçerisine neler konulduğu :

GESTIN (şarap): KBo II 4 II 8, 33 - IV 13 - 8 IV 14' ; V 2 II 9 ; IX 106 III 12 ; XII 5 III 7 - 140 Vs. 8 ; XIV 92 Vs. 6', 10' - XV 31 I 3' - 47, 7'

KUB II 5 V 13, 14 ; IX 6 I 8, 9, 17 ; X 63 II 7 - 95 III 5 ; XII 11 III (?) 23 - IV 7 - V 6 - 12 V 17 ; XIII 4 I 62 ; XV 42 II 23, 25 ; XVII 25 I 6 - 26 I 6 ; XX 11 II 9' - 43, 12' - 11 II 9 ; XXV 42 II 6, 9 ; XXXVII 49 III 2, 3 ; XXX 36 I 10 ; XXXII 49^a II 2,5 - 111 21' - 49^b II 7' - 111 17 - 74 III 5', 10' ; XXXIII 62 III 16', 23' ; XXXIV 45, 14 - 58, 8' - 99, 4' ;

Bo 6342, 8'

Cat. 321 III 56

KAS (bira): KBo II 1 I 42 - II 26 - 4 II 9, 33 - IV 13 VIII 107, 22' ; XIV 94 II 5' - III 4' ; XIII 101 I 17' ;

KUB XIII 4 I 62 ; XVII 24 III 12', 15' ; XX 75 II 7', 11' - 16 I 5 ; XXX 23 II (?) 3' ; XXXII 123 III 41, 58 - 126 II 7, 9 - III 6, 8 ; XXXIII 62 III 8'

IBoT III 74, 9', 11'

KAS.GESTIN¹: KBo V 2 IV 11, 18 ; IX 126, 8'

KUB IX 28 I 29'

KAS.GESTIN *ualhi-*, *marnuuant-* : KBo X 45 I 33

A (su): KBo XV 48 II 8', 35'

KUB XV 42 I 24 - 114 ; XXV 42 III 13' - IV 8 - 47I(?)8' ; XXXII 43 I 5' - 44 Rs. 7 - 58, 7'

ME.E (su): KBo V 2 IV 12,18 ; XIV 130 II 7'

KUB I 13 II 28 vd. ; XXXII 43 I - 44 Rs. 7', 10', 19' - 49^a III 21' - 49^b III 1, 9

uatar (su): KUB XIII 3 II 26 ; XX 85 I 11 vd. ; XXV 42 IV 8 ; XXXV 34, 12' - 54 III 12

IBoT III 37 Öy. 7

Cat. 321 IV 21

sehelliias uatar (saf su)² :KBo V 2 III 47 - IV 38 vd.

ME.E MUN (tuzlu su): KUB I 13 II 28, 29, 36

ME.E BULUG (bira mayası): KUB I 13 II 36

1 Karş. s. 13 an.2 ve s. 28 an.2.

2 Ya da kutsal su, karş. Fr. HW s. 189: "reines (geweihtes) Wasser".

ME.E SA BULUG AL.GAZ (ezilmiş bira mayası): KUB I 13 II 29

*taual*¹: KUB XI 34 I 7

KBo XV 31 I 3'

ualhi:- KBo XI 30 Rs. 9'

LÂL (bal): KUB IX 6 I 6, 9, 17 - 28 I 29' ; XXXII 8 III 1', 20'

VBoT 58 IV 22', 33'

GA.AL (kaymak): KBo V 2 I 16 - III 44, 49

I.GIS (bitkisel yağ): KUB IX 6 I 6, 9, 17 - 28 I 29' ; XXXII 49/b III 1

GESTIN LÂL I.GIS (şarap, bal, bitkisel yağ karışımı): KUB IX 6 I 8, 17

IZI (ateş): KBo XI 14 I 18

GAB.LÂL (balmumu): KUB X 95 III 5

I.NUN (tereyağı veya kuyruk yağı): KUB IX 28 I 29'

I.UDU (koyun yağı): VBoT 58 IV 22', 33'

*uarduli*²: KUB XXIV 10 Rs. 17

*tariiala*³:KUB XXIV 10 III 16

eshar- (kan)⁴: KUB X 11 VI 3

^{G1S}GESTIN.UD.DU.A (kuru üzüm): KUB IX 28 I 29'

GESTIN *mahlas huelpis* (taze asma şarabı): KUB XXIV 10 III 17 - 11 III 16

ashaiul-. KUB XXIV 10 III 18 - 11 III 17

sehur- (sidik): KUB IX 28 III 16

I.DUG.GA (iyi kokulu yağ, parfüm): VBoT 58 IV 22', 33'

GA.KIN.AG (peynir): KBo XIV 84 III 8'

KUB IX 28 I 28'

1 (yağ): KBo XV 31 I 5'

IBoT III 70

^{NINDA}KUR₄.RA ve ^{NINDA}AL (kurban ekmeği ve tatlı ekmek): KUB XXVII
1 IV 22

^{G1S}MA (incir): KUB IX 28 I 29'

*tarlipa*⁵: KBo XVII 1 I 26 - II 22

*ishanas tarlipa*⁶: KBo XVII 1 IV 8

1 Kültte kullanılan bir çeşit içki: Ehelolf, KIF 1 138 an. 6; bk. s. 14 an.1.

2 Ertem, Hitit Flora s. 149 vd.

3 Fr. HW. s. 221 "bir içki". Belki üç defa muamele görmüş bir içki veya 3 ayrı içkinin karışımı.

4 Koyun kesilirken, aşıcların başı, altından GAL kabını kanının altına tutuyor.

5 *Tesummi*- kapları içinde, karş. Otten-Soucek, StBoT 8 s. 38, 100, 123.

6 Belki kan kırmızısı *tarlipa*-, karş. StBoT 8 s. 37 an.17.

V. *Kullanılıştaki özellikler:*

Hitit bayram ritüellerinde çok geniş yer alan kurban sahnelerinde, yemekten sonra, içki kurbanı esnasında sakiler tarafından içki kabı krala veya kral-kraliçe çiftine, prens ve prenselere, görevli saray memurları¹ tarafından verilirken ve seremoni bittikten sonra geriye alınırken kullanılan kaplar arasında GAL kadehi önemli bir yer tutmaktadır.

Kraliçe *Puduhepa*'nın Tanrı *Leluanı*'ye yeminine ait KUB XXXI 52 Rs. 4 - 54,16'da V. seneye ait vakıfların kutsal eşyalarından III GAL GUSKIN TUR^{TIM} ve metnin kırık kısmına II GAL KUBABBAR TUR^{TIM} eklemekle toplam olarak beş adet küçük cinsten GAL kabı zikredilmektedir².

Hitit âbidelerindeki tanrıları daha iyi mânâlandırabilecek Kült Envanterlerin de³ ve diğer bazı metinlerde GAL kabı ile ilgili olarak şu tanrı veya tanrıçalar geçmektedir. (Tanrı tasvirî metinlerinde tanrıların GAL kadehini sağ ellerinde tuttukları bildirilmektedir):

ISTAR : KUB XXXVIII 2 I 7-9

ISTAR LIL : KUB XXVII 1 IV 15

Hatepuna- : KUB XXXVIII 2 III 12 - 14

Ishashuriia- : KUB XXXVIII 1 I 10 - 12

Zahpuna- : KBo II 4 III 11

Iiaia- : KUB XXXVIII 1 IV 1 - 6, 8 - 10

U^{URU} *Lihzina-* U^{URU} *Tiliura-*⁴ : KUB XXXVIII 3 I 1, 4

Fırtınanın tanrısallığıyla ilgili ve Eski Hitit Çağı'na ait olduğu sanılan iki ritüel metinde (KBo XVII 11 ve 74⁵ "D^DISKUR ve "D^DUMI" (Fırtına ve Gün Tanrıları), parlatılmış⁶ GAL kadehleriyle; "D^DInar, "D^DMezzulla, "D^DUTU, "D^DUasizzil" tanrıları ise normal GAL kadehiyle, kral-kraliçe çifti tarafından oturarak içilmektedir.

Kült eşyalarının en önemlilerinden ve dinsel törenlerde birinci derecede rol oynayan kaplardan biri olan GAL kabının diğer kaplarla olan ilişkisini "isuaa-" bayramına ait bir metinde (KBo XV 37 IV 43 vd.) görüyoruz⁷:

43 EGIR.SU-ma GIR.KÂN KUBABBAR

44 A.NA PA.NI DINGIR^{LIM} ti-an-zi

45 na-as-ta^{DUG} -ha-ni-is-sa-a-an GESTIN

1 Bunlardan en önemlileri: GAL DUMU E.GAL ve DUMU E.GAL için bk. Alp, Beamtenn. ve HMM s. 18 vd; NIN.DINGIR'in GAL kabı: KBo XI 47 I 12'.

2 Otten-Soucek, StBoT 1 s. 34, 41.

3 Von Brandenstein, Bildbeschr. Taf. I—II.

4 Bu Tanrıya kral 8 *seqel*lik gümüşten bir GAL kabı hediye etmektedir.

5 Bu metinler E. Neu tarafından "Ein althethitisches Gewitterritual" isimli kitabında (StBoT serisinin 12 nr.lı sayısı, 1970) işlenmiştir. Bk. age. s. 100.

6 "suppissuara-": Neu, age. s. 67 vd.; karşı. s. 26 an.7.

7 Karşı. Neu, StBoT 5 (1968) s. 161 an.2.

46 *an-da la-hu-u-ua-an-zi nam-ma-at û-i-te-ni-it*
 47 *tâk-sa-an-zi nu ^{LU}SANGA IS.TU PA.NI DINGIR^{LIM}*
 48 *I GAL ZABAR da-a-i na-as-ta IS.TU GİR.KÂN KUBABBAR*
 49 *GESTIN tâk-sa-an ha-a-ni na-as-sa-an A.NA GAL LUGAL*
 50 *la-a-hu-ua-i na-at LUGAL-i pa-a-i*

43 ve onun arkasından gümüş-ten- GIR.KÂN kabını
 44 tanrının önüne -huzuruna- koyarlar.
 45 "hanessa-" kabından şarabı
 46 içine -GIR.KAN'ın- dökerler. Sonra su ile
 77 karıştırırlar. Rahip tanrının önüne
 48 bronzdan bir tane GAL kabı koyar, gümüş GIR.KAN kabından
 49 şarabı karıştırarak çeker alır, kralın GAL kabına¹
 50 döker ve onu krala verir.

Bundan sonra müzisyenler çalgı çalıp, şarkı söylemekte ve kral da "uarsuli-"yi² içmektedir. Burada kullanılan üç tane kap görüyoruz. Bunlardan ikisi tanrı huzuruna koyulmakta, diğerleriyle de şarap taşınmaktadır. Tanrı huzuruna getirilenlerden GIR.KAN içerisinde şarap ile su karıştırılmakta, bronzdan GAL ile bu sulu şarap çekip alındıktan (bir maşrapa gibi) sonra başka bir GAL kabına (krala ait) dökülmektedir. Bu işlemler böyle tefsir edilebildiği gibi başka biçimde de mümkün. Bütün günlük *ISTU'*nun görevini (Abl. ya da Instr.) iyi anlayabilmektedir.

Aynı bayrama ait ve aynı metnin V. sütununun da yukardakine benzer bir seremoni dizisi geçmektedir³:

17 *nam-ma-as-sa-an A.NA GİR.KÂN KUBABBAR*
 18 *pa-an-ku-un GESTIN se-ir te-pu*
 19 *su-up-pi-ia-ah-ha-an-zi na-as-ta ^{LU}SANGA*
 20 *nam-ma IS.TU BI.IB.RI DINGIR^{LIM} ha-a-ni*
 21 *nu-us-sa-an A.NA GAL LUGAL la-a-hu-u-ua-i*
 22 *nu LUGAL-i pa-a-i*

17 Sonra gümüşten GIR.KAN kabındaki
 18 bütün şarabı üstten birazını (alarak)
 19 temizlerler. Sonra rahip tekrar şarabı

1 Bu tercümemiz yanlış olmasa gerek. Zira tapınakta bulundurulmuş GAL kapları içerisinde krala ait olanları ayırtedilmeli. GAL kabına ait bu özelliğe diğer libasyon kaplarında rastlayamadık. Yine karşı. KBo XI 35 Vs. 5'; KBo XVII 52 IV 5' "GAL LUGAL". Bir istisna: KBo XVII 100 I 6 "GAL^{H1.A} DINGIR^{LIM}".

2 Sulandırılmış şarap mı, yoksa başka bir keyiflendirici içki mi?

3 Karş. Otten, BiOr VIII s. 227 an.27.

- 20 tanrının *BIBRU*'su ile daldırıp alır
 21 ve kralın GAL kabına döker,
 22 krala verir.

Bundan sonra IV 51 vd.daki işlem tekrar edilmektedir. V 8 vd.nda ise gümüşten GIR.KAN kabından şarabın çekip alınarak GAL kaplarının doldurulması anlatılmaktadır.¹

Tuthaliya'nın bayram reformuna ait bir metinde (KUB XXV 23 I 20 vd.) de GAL ve *BIBRU* kaplarının doldurulması gerekliliğinden söz edilmektedir.²

Biri tanrının, öbürünün de kralın kapları olarak Hitit kültüründe önemli yer tutan *BIBRU* ve GAL kapları arasında sürekli bir ilişki vardır³ ve her ikisi de "*sipant-* ve *eku-*" fiilleriyle direkt olarak geçmektedir.⁴

Her iki kaba ait ortak özelliklerden biri de onları nitelendirenlerden "*suppistuara-*"dr.⁵

Kral'in bizzat idare ve icra ettiği aylık bayramlardan birine ait bir metinde (KUB II 13 V, VI) şu tanrılara oturarak:

^DZithariia, ^DKarzi, ^DHabantaliia, ^DPirua SA^{URU} Sippa, ^DINANNA URU Sulupassi, ^DGASAN^{URU} Samuha, ^DLAMA^{URU} Hatti, DINGIR^{MES} SAL^{MES}, D[U] SA^{URU} Sahpin[a], DINGIR^{MES} A.BI.SU, DINGIR^{MES} URU^{LIM}, DINGIR^{MES} E^{TI}M

şu tanrılara da ayakta dururken:

^DU URU Nerik, ^DHepat, ^DHepat-sarruma, ^DA.A, ^DKattishapi, DINGIR^{MES} humantes GAL kabı ile *kral* tarafından bir defada içilmektedir. Sonra *Hatti*'li veya *Kanis*'li^{LUNAR} (şarkıcı, müzisyen) şarkı söylemekte veya bir müzik âleti çalmaktadır. Daha sonra bir veya iki adet kurbanlık kalın ekme kırılmaktadır.

Bu metinlerin ışığı altında *Kumarbi Efsanesi*'nin "Gökteki Krallık" faslında (KUB XXXIII 120 I'in ikinci ve üçüncü paragraflarındaki) ^DAlalu'ya ^DAnu tarafından, ^DAnu'ya ^DKumarbi tarafından sunulan içki kaplarını değerlendirmek daha emin bir şekilde mümkün olmaktadır:

7. ka-ru-u-us-sa-an

8 [ka-ru-u-li-ia]as MU^{HIA}-as ^DA-la-lu-us AN-si LUGAL-us e-es-ta^DA-la-lu-us-sa-an

9 [GISÜ.A-ki] e-es-zi da -as-su-sa-as-si ^DA-nu-us DINGIR^{MES}.as ha-an-te-iz-zi-ia-as-me-is pi-ra-an-se [-it]

1 Bk. Otten, BiOr VIII s. 227 "*lehuuai-* birden fazla kabın doldurulması söz konusu ise kullanılan fiildir".

2 "*suuai-*" (doldurmak) için bk. E. Neu, StBoT 5 (1968) s. 159 an.I.

3 Örneğin: KBo VIII 24, 7'.

4 Karş. Coşkun, Girişdeki an. "*ISTU GAL.GIR₄ KAS sipanti*": KBo XIII 101 I 17.

5 Karş. s. 26 an.7 ve s. 29 an.6.

- 10 *ar-ta GIR^{MES}-as-sa GAM-an hi-in-ki-is-ki-it-ta NAG-na-sa-as-si-kan
GAL^{H1.A}-us*
- 11 *SU-is-si zi-ik-ki-iz-zi*
- 12 *IX MU^{H1.A} -as kap-pu-u-ua-an-ta-as ^DA-la-lu-us AN-si LUGAL-us
e-es-ta [IX]-ti- [an] MU-ti*
- 13 *^DA-la-lu-u-i ^DA-nu-us me-na-ah-ha-an-da za-ah-ha-in [pa]-is tar-ah-
[ta]-an-za-an ^DA-la-lu-un*
- 14 *na-as-si pi-ra-an ar-ha pid-da-a-is na-an-kân GAM-ta-an-da da-an-ku-
ua-i tâk-ni-i pa(?)-it*
- 15 *pa-i-ta-as-kân kat-ta-an-da da-an-ku-ua-i tâk-ni-i ^{G1S}SU.A-ki-ma-as-sa-an
^DA-nu-us e-sa-at*
- 16 *^DA-nu-us-sa-an ^{G1S}SU.A-is-si e-es-zi da-as-su-sa-as-si ^DKu-mar-bi-is
NAG-ri¹ pi-es-ki-iz-zi*
- 17 *GIR^{MES}
-as-sa-as GAM-an hi-in-ki-is-ki-it-ta NAG-na-as-si-kân GAL^{H1.A}-
us SU-is-si zi-ik-ki-iz-zi*
- 7 vaktiyle,
- 8 eski yıllar(da) ^DAlalu gökte kral idi. ^DAlalu
- 9 tahtı(nda) oturur, tanrıların önde geleni (birincisi) kudretli ^DAnu önünde
- 10 dururdu. Ayaklarının altında (önünde) eğilir, içmek için GAL kaplarını
- 11 eline verirdi.
- 12 Dokuz sayılı yılda ^DAlalu gökte kral idi. Dokuzuncu yılda
- 13 ^DAnu, ^DAlalu'ya karşı muharebe açtı. Onu, Alalu'yu yendi.
- 14 Ve o, onun önünden kaçtı, aşağıya karanlık yere... ?
- 15 gitti, aşağıya karanlık yere, fakat tahta ^DAnu oturdu.
- 16 ^DAnu tahtında oturur, kudretli ^DKumarbi ona yiyecek (veya içecek)
- verirdi.
- 17 Ayaklarının altında eğilir, içmek için GAL kaplarını eline koyardı.

Aynı şekilde *Ullikummi Destanı*'nın birinci tabletinin son kısmında şöyle denmektedir²:

- 51' *ku-it-ma-an e-ni-es-sa-an me-mi-is-ki-ir ^DUTU-us-ma-as-ma-as [x-x]x
ti-ia-at*
- 52' *a-sa-an-na-as-si ^{G1S}SU.A-an ti<-i-e-er> na-as-za Ū.UL (e-sa)-at a-da-an-
na-as-ma-as-si*

1 İç kısmı belirsiz bu işareti K.U "yemek, yiyecek" olarak da okumak mümkün.

2 H. G. Güterbock, JCS V (1951) s. 160-161.

- 53' ^{G1S}BANSUR -un û-nu-e-er nu-kân pa-ra-a U.UL sa-li [-ik-t]a GAL-in-si
 54' pi-e-er nu-us-sa-an pu-u-ri-in U.UL da-a-is
- 55' [n]a-as ^DU-as ^DUTU-i EGIR-pa me-mi-is-ki-u-ua-an da-a-is ^{LU}SA.TAM
 [-x HUL]-lu-us [^{G1S}SU.A-an(?)]
- 56' [ku-i]s da-a-is nu-za UL e-sa-at ^{LU}BANSUR-as HUL-lu-us [^{G1S}BAN-
 SUR-un(?) ku-is]
- 57' [da]-a-is nu-za U.UL e-za-at-ta ^{LU}QA.SU.DU_g.A-as HUL-l[u-us GAL-
 58' ku-is pa-a-is nu U.UL e-ku-ut-t a
- 51' Bunları konuştukları esnada *Güneş Tanrısı* [x-x]x geçti (geldi).
 52' Oturmak için iskemle koydular, o oturmadı. Yemek için ona
 53' sofra süslediler (düzenlediler), o yanaşmadı. Kadehi
 54' verdiler; o dudağını (bile) koymadı (değdirmeydi).
- 55' *Fırtına Tanrısı, Güneş Tanrısı'na.* tekrar (şöyle)
 söylemeğe başladı: "Hangi kötü mabeyinci iskemle
 56' koydu (da) oturmadın! Hangi kötü sofracı masayı
 57' koydu (da) yemedin! Hangi kötü içki sunucu kadehi
 58' verdi (de) içmedin!"

VI. Sonuç:

Bu kap ile *Kikkuli metinlerinde* atlara tuzlu su ve bira mayası veriliyor.¹ Altından, gümüşten, topraktan GAL kaplarının sonlarındaki "TUR, TUR^{TIM}" (küçük) deyimleri büyüklüğünü sınırlandırıyor, "natantes" ise dikkatimizi çekiyor.² Bunların içinde en önemli metin yeri olan KUB XXXII 123 II 8 de:

"I GAL ZABAR LU.Û RABI LU.Û ŞE.EH.RI" (ister büyük, ister küçük bronzdan bir GAL kabı) denmektedir.

Von Brandenstein, Bildbeschr. s. 29 da belirttiği gibi, genellikle bütün tanrı ya da tanrıçaların sağ ellerinde bulundurdukları GAL kaplarının geçtiği kült envanterleri, Kumarbi Efsanesi, Ullikummi Destanı'na ait metin yerleri, mevcut tann

1 KUB I 13 II 28 vd.; Potratz, Pferd s. 73 "kova".

2 KBo XV 15 II 6'; KUB XXXI 52 Rs. 4'-53 Vs. 1-54, 16; VBoT 24 I 7. Fr., HW 1. Erg. s. 14 "nata/i: Schilfrohr, Trinkrohr, Pfeil; natant- c: Trinkrohr". Laroche, RA 43 s. 68 "tanınmayan fil nata(i)'den partisip".H.Otten-V. Soucek, StBoT 1 s. 18. "GAL natantes" kazılarda bulunan çok sayıda kaplardan özellikle Alacahöyük'deki (Ank, Alaca. Haf. Lev. IV Al. 80 ve Lev. VIII Al. 383) emzikli kaplan isimlendirebilir. Bununla emzikli kapların bütününün mü yoksa bir bölümünün mü belirtildiğini söylemek şimdilik güçtür.

tasvirî kabartmalarıyla¹ ve gliptik eserlerle² karşılaştırıldığında GAL' in bir avuca sığabilecek büyüklükte, çoğunlukla ağzı geniş, dibi dar bir kadeh, fakat diğer metinlere göre aynı biçimde daha büyük bir kap olduğu anlaşılmaktadır.³

Taranılan metinlerde bu kapla pek az içki sunulmakta, en fazla bu kapdan kral içki içmekle tanrı içilmekte, tanrıyı da içine almaktadır.⁴

Boğazköy metinleri içinde birkaç yerde⁵, dışında Alalah, Qatna, Mari belgelerinde bu kapların ağırlıkları büyük bir çoğunlukla 15-110 *SEQEL* arasında değişmektedir⁶. Yalnız iki yerde 80 MANA+6 *SEQEL* ve bir yerde 90 MANA+8 *SEQEL* (40 kgr. dan fazla) olarak geçmektedir.⁷

Bütün bunlar birleştirilirse GAL belirli ölçüde bir kap değil, belki aynı biçimli, fakat değişik büyüklükleri olan bir kap kategorisi olarak karşımıza çıkıyor ve bu kap ismini kadeh, bardak, kova diye tercüme etmek gerekiyor.⁸

BIBRU

I. Yazılışları:

Tekil:

N.-A.

BIBRU: KBo II 11 Rs. 12 ; VII 46 I 11' ; VIII 63 I 7' ; XIV 129 Rs. 9' ; XVII 83 III 6' - 88 II 1, 26, 35

KUB II 10 I 11 ; V 10 Vs. 3 ; VII 38 Vs. 12 ; X 4 VI 1 - 24 I 16 ; XII 1 IV 10, 20 - 3, 10 - 15 V 21' ; XIII 2 II 39 - 4 IV 52, 69 - 17 IV 14 ; XV 5 II 36 ; XVII 35 I 9', 21', 36' - III 6 - IV 11,

1 Moortgat, BKB Taf. LIX, LX; v.d. Osten, Disc. Fig. 138 (sağda) 132; Bossert, Altana. s. 115 Res. 513, 516; Akurgal, KH s. 93 (alttaki Res.), SHB Taf., XXII₁ (Zencirli); Messerschmidt, AO IV/1 s. 18 Fig. 4 (Zencirli); Bossert, age. Res. 953 (Zencirli); Bossert, age. Res 807, 811 (Maraş); Messerschmidt, age. s. 19 Fig. 5 (Maraş); Akurgal, SHB Taf. XLI a-b. Arkeolojik buluntular arasında GAL'in karşılığını Fischer, HKB s. 69 da "votif kaplar" olarak nitelendirilenler arasında bulmak mümkündür.

2 Messerschmidt, MVAG V (1900) Taf. XLIII/4 (Dresden mührü); Güterbock, SBo II Nr. 221 (Yazılıkaya mührü).

3 Bitik Vazosu'nda (Akurgal, KH s. 89 Lev. XIV) oturan erkek figürün, oturan kadın figüre sol eliyle uzattığı kabın da böyle bir kadeh olduğu düşünülebilir. Karş. T. Özgüç, Anatolia II (1957) s. 57 vd.. Eskişar' da bulunan ve Akurgal tarafından AJA 51 (1947) s. 199 Lev. 41 /A'da yayınlanan, içinde tanrı figürü bulunan kap.

4 Bu kabın hem "*sipant*" (KBo XIII 101 I 17'; KUB II 13 IV 12 vd.; XIII 11 IV 7 vd.) ve hem de "*eku-*" fiilleriyle ilişkileri için bk. Coşkun, age.; "*eku-*" (içmek) transitif fiili için bk. S. Alp, HMM s. 23 an. 1; J. Friedrich, Orientalia IX s. 210 an.2; v.Brandenstein, ZANF XII s. 90; Otten, ZANF XII s. 217.

5 "I MA.NA GUSKIN GAL *i-en-zi*": IBoT I 31 Ay. 2; "II GAL KUBABBAR X GIN KI.LAL^{s/v}": KUB XII 8 I 8; "I GAL KUBABBAR SA VIII GIN.GIN": KUB XXXVIII 3 I 4 (bk. s. 29 an.4).

6 Bottero, ARM VII s. 308-314 de çeşitli GAL kaplarının bir listesini veriyor.

7 J.-R. Kupper, BiOrX13/4(1954)s. 119; M. Birot, ARM IX s. 320; Salonen, HAM II s. 147 vd.nda 842 gr.lık gümüşten bir GAL kabından söz edilmektedir.

8 Bk. en son Dietrich-Loretz, die Welt des Orients III (1966) s. 232 vd. "(^{DUG})GAL: Trinkschale, Becher".

21 ; XX 1 II 8 - 72 II 1', 7' ; XXVII 13 I 20 ; XXX 38 I 21', 22',
- 38^b, 2 ; XXXII 47, 9', 11' - 74 III 12', 13', 14' ; XXXIII 109 I 3 ;
XXXIV 87 Vs. 3, 6, 8 ; XXXV 2 I 14' - 4 III 1' ; XXXVIII 1 I
30 - 2 I 6, 20 - 3 I 22

IBoT III 31 II (?) 4

ABoT 28 Ay. (?) 15' - 33 III 6

Bo 215 + III 28 ; 490 Vs. 5 ; 3112 III 6, 16' ; 3315 Rs. 3'
274/c 4

- G. *BI.IB.RI*: KBo I 26, 6 ; IV 13 VI 1, 18 ; VIII 158, 5', 8', 12' ; IX 91 Vs. 15 ;
XIII 147, 6' - 165 III 6', 8', 11', 14' ; XV 34 III 10', 17' - 37 V
20 ; XVI 100, 4', 6' - 101, 2', 6' ; XVII 75 III 34' - IV 8', 21', 37',
45'

KUB I 17 II 33, 37 - V 28 ; II 10 I 2 - V 39 ; VII 38 Vs. 12 ;
X 24 I 18 - VI 12 - 89 I 20, 38 ; XIII 4 I 42 ; XVI 83 Vs. 49 ;
XX 90 IV 14 ; XXV 32 I 32 - II 25 - III 10, 20, 26 - IV 11 ;
XXVII 1 IV 22, 32 ; XXXI 76 Rs. 4-8 7 Rs. 10' ; XXXV 4 II
10', 14' - III 12', 17'

IBoT I 16 Öy. 12

VBoT 16, 9'

Bo 5036 III 13

2393 /c + IV 9

- A. *BI.IB.RA*: KBo XVII 75 I 60

KUB XXV 48 III 20'1 ; XXXI 55 Vs. 8(+ XXVI 29)

Çoğul:

- BI..IR.RI^{HI.A}: KBo IV 11 I 21 ; VII 46 I 6' ; VIII 24, 7' - 120 I 2' ; XIV
142 II 10, 14 ; XV 61 I 10' ; XVII 103 I 12'

KUB V 7, 28, 29 ; VII 24 Vs. 9 - 50, 7' ; X 21 IV 11' - 22
I 22 - 91 III 3' - 92 II 11 ; XI 30 III 11, 18 - 35 III 19 ;
XII 8 III 16 ; XIII 32 Vs. 4' ; XVI 16 Vs. 19' ; XVII 21 I
11' ; XVIII 39 Vs. (?) 5' ; XX 66 III 8' ; XXV 22 II 6' - III
10, 11 - 23 I 6', 20', 30', 46 - IV 42 - 24 III 7' - 32 II 11 - III
6, 39 - IV 4 - 48 III 21'² ; XXX 38 I 8', 24', 31' - 38^b, 11' ;
XXXI 124 II 13' ; XXXV 2 I 12' ; XXXVI 81 Vs. (?) 15' - 89
Vs. 8 ; XXXVIII 25 I 23' - 32 Vs. 16

IBoT III 21, 4' - 46, 4 - 100 Öy. (?) 8 - 148 I 45, 51 - II 59

ABoT 30 III 6

1 *BI.IB.RA.SU* ti[-

2 *BI.IB.RI* ^{HI.A}*SU.NU*]

VBoT 26, 2' - 89 IV 14' - 122, T

Bo 3112 III13' - 3315 Rs. 7' - 4207 Vs. 5

Kırık ya da verimsiz metin yerleri:

B.I.B. [: KBo VIII 120 I 11' ; IX 119 11

KUB V 7 Rs. 6, 7 ; X 46, 2' ; XVI 33,15 - 83 Vs. 51 ; XXXII 102
Rs. (?) 11' ; XXXVIII 30 Rs. 7

II. Hangi hayvan biçimlerini ihtiva ettiği:

BIBRU kelimesinin anlamı Ehelolf tarafından (ZA NF XI s. 70 vd.) "hayvan şekilli kurban kabı" olarak çok önceleri tayin edilmişti. Ehelolf'un makalesindeki listeye, von Brandenstein da¹ bazı ilâvelerde bulunmuştur. Ben, bu etüdümdede, hem Ehelolf'un verdiği bilgileri, hem de von Brandenstein'nın katkılarını göz önünde tutarak onlarda eksik kalmış olan bazı hayvan biçimli kapları da ekleyerek bu listeyi daha tam bir duruma getirmeye çalıştım.

Bu çeşit kapların en zengin buluntu yeri olan Kültepe'deki hayvan biçimli kaplar hakkında Prof. Nimet Özgüç bir araştırma yayınlamıştır.² Boğazköy, Alaca-höyük, Alishar, Konya Karahöyük ve diğer merkezlerdeki ele geçen hayvan figürlü buluntuları da inceleyen toplu bir eserin yayınlanması çok faydalı olacaktır.

Metinlerimizde, yanında *BIBRU* terkibi olmaksızın, sadece hayvanın ismi zikredildiği, fakat mânâ ve muhtevadan yahut da bir kap dizisiyle beraber bulunuşundan dolayı muhtelif hayvan şekilli kaplar da mevcuttur. Fakat bu ifadelerin bir *BIBRU*'yu isimlendirdikleri kadar, bir hayvan figürünü olmaları da muhtemeldir. Biz aşağıdaki sıralamada emin olmadıklarımızın yanına tırnak içerisinde bir ünlem işareti ilâve ettik:

A) İdeografik yazılışlar:

UR.MAH (aslan): KBo IV 13 VI1 ; VIII 63 I 7' - 120 I 2'

KUB I 17 V 28 ; X 89 I 20 ; XII 1 III 38 (!) ; XXVII
1 IV 22, 32 ; XXXIV 87 Vs. 3, 6, 8

GU UR.MAH (aslan boynu)³: KBo IX 91 Vs. 17

KUB XII 1 IV 22

1 Bildbeschr. s. 23 vd.

2 "Kültepe'de 1948-1950 yılları içinde bulunan hayvan biçimli vazolar" başlıklı makale için bk. N. Özgüç, Kültepe 1949 s. 88-94.

3 Von Brandenstein, age. s. 24; Güterbock, *Orientalia* NS XV s. 491 ve Götze, *JCS* XIV s. 115 vd. nda bunun aslan boynu şeklinde bir "rhyton" olduğunda, arkeolojik buluntuların uyuşumu ve yukarıda verilen metin yerlerinde kap dizileriyle birlikte geçmesi nedeniyle ortak görüştedirler. Yalnız bu boyun biçimine hayvanın kafası da dahil midir? Karş. KUB XII 1 IV 17: I^{EN} SAG.DU UR.MAH "bir adet aslan kafası". Hocam Prof. Alp, bu konuda "SAG.DU ve GU yakın anlamda hayvan biçimli iki kabı ifade eder" demektedir. (Bk.TAD VI-1 Lev. XI Res. 2: Konya Karahöyük Hafriyatı'nda ele geçmiş bir koç başı ritonu) Ayrıca bk. T. Özgüç - N. Özgüç, Karahöyük Lev. XLII/3, 4 ve Özgüç, Kültepe-Kaniş Lev. XLV/1-4, XLVI/1-2: Kültepe'de bulunmuş çeşitli hayvan başlı ritonlar.

GUD (sığır): KBo IV 13 VI 18 ; V 1 II 38 - 5 IV 5' ; XVII 75 I 60 - III 34' - IV 21' - 83 III 6' - 88 II 1, 26, 35

KUB I 17 II 33 ; II 10 I 27 ; XI 18 II 22¹ . XII 1 IV 21 - 2 II 5 (!) ; XXXI 76 Rs. 18 ; XXXV 4 III 12' ; XXVIII I 29 ; XXXVIII 3 I 2

IBoT I 16 Öy. 12

ABoT 33 III 6

VBoT 26, 5'

GUD.AM (yabanî boğa): KUB XII 3, 10

GUD.MAH (boğa): KBo XVII 75 IV 37', 45'

Bo 5801 Rs. 11

GUD.AMAR (dana): Bo 6514 IV 3

GU GUD² (sığır boynu): KUB XXXI 76 Rs. 14' ; XXXVIII 2 I 20 - II 14 - III 9 - 10 III 12

SAG.DU GUD³ (sığır başı): KBo XI 51 IV 6

KUB II 5 II 36 ; XX 83 III 11 - IV 2 ; XXV 1 IV 21

UDU.SIR (koç): Bo 84 IV 1, 8, 16

VAT 15604 IV 7, 10, 15, 18

UDU.KUR.RA (dağ koyunu): KUB XII 1 IV 10

Bo 215 + III 28

SEG₉.BAR (yaban koyunu): KBo XIX 128 IV 49⁴

ANSU.KUR.RA (at): KBo V 1 II 38

KUB XV 5 II 36 ; XXXVIII 4 I 8 (!)5

SAH (domuz): Bo 490 Vs. 3, 4

1 I GUD LIS.GAL ^{UTUL}hu-r [u-ti-el: (sığır şeklinde bir çanak (ve) kurban yemeği?) (içine konmuş).

2 KBo XV 24 II 28', 31'; KUB XXXVIII 6 IV 15-10 IV 1-11 Vs.(?) 12-12 II 13-13 Rs.(?) 6'-23, 8-31 Vs.6 metin yerlerinde geçen çeşitli hayvan biçimli kült eşyalarının kap mı yoksa figürin mi oldukları kolay anlaşılamiyor. Karş. L. Rost, MIO VIII 2 ve IX 2, 3'deki trans.; H. Ertem, Hitit Fauna s.47.

3 "LUMES³ dahii alesmakân ISTU II SAG. ^{DUMES}GUD KUBABBAR ser arha sipanti": Berber(!) ler iki (tane) gümüş sığır başından kurban sunar(lar). KUB XX 83 IV 1 vd.nda bunlar anlatılırken aynı metnin III 11 vd.nda da içki sunucu aynı kaba "el koyma" işlemini yapmaktadır.

4 Bk. Otten, StBoT 13 s. 42.

5 Bk. v.Brandenstein, Bildbeschr. s. 22; karş. T. Özgüç-N.Özgüç, Karahöyük s. 40 Lev47-4.

MUSEN (kuş): KBo IV 13 III 14¹ ; VI II 38² . XI 17 II 22³
 KUB VII 38 Vs. 12 vd.4 ; XI 27 II 135 ; XVI 83 Vs. 49⁶
 VBoT 24 I 7 - II 6⁷;
 Bo 1727 Rs. 5
 1328/c III 9

B) *Fonetik yazılışlar* ;

sasa⁻⁸ : Bo 490 Vs. 5⁹
 KUB XII 1 IV 17¹⁰

GU *sasa-* (*sasa-* boynu): KUB XXXV 147 Rs. (?) 5¹¹

auiti- (aslan sfenksi ?): KUB II 10 V 39¹²
 KUB XIII III 15¹³ - IV 17 (!) ; XIII I 20 (!); XVI
 83 Vs. 49¹⁴; XXXVIII 2 I 12, 13, 16, 24 ; XXXVIII
 1 II 8¹⁵
 Bo 2623 II 11¹⁶

auuuuu⁻¹⁷: KBo XVI 100, 4', 6' - 101, 2', 6'

1 I^{DUG}LIS.GAL MUSEN UTUL-*hu-ru-ti-el* "kuş (şeklinde) bir LIS.GAL kabı, kurban yemeği?". Karş. s. 37 an. 1, her iki metin de AN.TAH.SUM^{SAR} bayramıyla ilgilidir.

2 VII ANSU.KUR.RA GIR₄ VII GUD GIR₄ VII MUSEN GIR₄ VII DUG*pullurii*, *naat ISTU LAL suan* (pişmiş toprak(dan) yedi(şer) tane at, sığır, kuş (*BIBRU*'ları veya figürinleri ve) yedi tane bal ile doldurulmuş *pulluri-* kabı)

3 ^D[^U]^GLIS.GAL MUSEN.

4 *ku-e-da-ni se-ir* I *BI.BRI* GUSKI[N...] MUSEN-*as-a-ma-kân* (onun üzerinde altı [n(dan)] bir kuş *BIBRU*'su)

5 I^{DUG}LIS.GAL MUSEN: AN.TAH.SUM^{SAR} bayramıyla ilgili.

6 Ninive İstar'ının harabolmuş kült eşyaları arasında, *auiti-* *BIBRU*suyla birlikte NAM-MUSEN (Schwalbe=kırlangıç) olarak zikredilmektedir. Karş. von Brandenstein, Bildbeschr. s. 64 vd.

7 St.5: I^{DUG}*KUKUB* KAS XVI NINDA.KUR₄.RA TUR st.6:I MÂS.GAL I UR.TUR XIV^{G1S}*KAK* Giş_{2-x} IINA₄.NUNUZ TUR^{T/M}st.7:XIV^{DUG}GAL TUR XII^{DUG}*KUKUB* TUR MUSEN^{H1.A}-*ia humandus* st.8:*SA IM ienzi* (bir bira KUKUBU'su, kurbanlık kalın ekmeğin) küçüklerinden on altı tane, bir teke (ve) bir yavru köpek (kap veya figürini), on dört kazık, ^{G1}Se-x, iki süslü küçük taş, on dört küçük GAL kabı, on iki küçük *KUKUBU* kabı kuşların (kap veya figürin) hepsini(de) topraktan yaparlar).

8 Kelimenin hangi hayvanı kastettiği hakkında ileriye sürülen teklifler için bk. Ertem, Hitit Fauna s. 167.

9 Ehelolf, age. *BI.BRU sa-sa-a-as*. SILA (kuzu) ile birlikte geçtiği yerler: 1104/c Rs. 15; Bo 2544 II 15 (trans. için bk. Ehelolf, ZA NF IX s. 181 an. 3).

10 İlgili satırın trans.: II *a-û-ti-is sa-sa-an-* [x-x].

11 Satır başları ve sonları kırık bu küçük fragmanda kelime *ar-* (yıkamak) ve *huppar-* kabıyla ilgilidir.

12 *BI.BRI a-û-ti* GUSKIN (altından aslan *BIBRU*'su); en son bk. Fr. HW 3. Erg. s. 12 "nicht Löwe"

13 *a-û-ti-is* GUSKI [N

14 *BI.BRI a-u-i-te-ia-as-kân*.

15 Von Brandenstein, age.'de trans.'unu verdiği bu metinlerin tercümesinde kelimeyi (aslan sfenksi); L. Rost, age.'inde ise (aslan) olarak değerlendirmektedirler.

16 Ehelolf, age: *a-û-û-ti-is*.

17 KBo XVI önsöz VI; karş. Otten/v.Soden, StBoT 7 (1968).

zinzapu- (kutsal bir kuş): KUB V 10 Vs. 3¹ ; X 91 III 13, 14² ; XII 15 V 21³ ;
XXXII 49 a III 10, 11⁴
2041/gIII4 vd.⁵

saiu- (bir hayvan): KUB XII 1 IV 23⁶

C) *Akadce terkipler ile :*

Al ALU (geyik): Bo 5036 III 13 vd.⁷

III. Filolojik ayrıntılar:

Akadce bir kelime olan *BIBRU*'nun dış görünüş bakımından UKUS ideogramı ile uyuşumunu⁸ ilk kez v.Brandenstein (Bildbeschr. s. 23 vd.) ortaya atmıştır.

Kelimenin hititce okunuşu konusunda en son olarak Güterbock, RHA XXII Fasc. 74 s. 110 vd.nda çok kıymetli bir mukayese imkânı vererek, KUB XXVII 13 I ve KBo XIV 142 I paralel metinlerine değinmektedir. Buradan da ZA.HUM = *BIBRU* sonucuna erişmektedir. ZA.HUM (veya ZA.LUM)'un hititce okunuşunun *assuzeri-* olduğu⁹ kabul edildiğinde *assuzeri-* = *BIBRU* eşitliği ortaya çıkacaktır. Güterbock'un tekliflerinin devam ettiği yerde (age. s. 111), an. 6'da Laroche'un Ras Şamra'da yeni bulunan yayınlanmamış bir tablete dayanarak verdiği haber nedeniyle "*BIBRU* = *haluani-*" eşitliği yeni güçlükler getirmektedir. Bütün bu eşitlikler için izlenen yol "*BIBRU* = ZA.LUM = *assu* + *zeri-* = *haluani-*" idantifiyeleriyle sonuçlanmaktadır. Yeni kanıtlayıcı belgeler bulunmadan, bu kapların kullanılış ayrıntısı ve filolojik uyuşmazlığı yüzünden yukardaki sonucu kabul edemiyoruz.

1 *BI.BR.U* GUSKIN-ua-az *zi-in-za-pu-us-si-as-ua-az*

2 *za-an-za-pu-us-si-in* KUBABBAR GESTIN *sunnanzi*.

3 *BI.BR.U* *zi-in-za-*[

4 *zizapu*^{MUSEN}, SA *zinzapupât ANA* ^{NINDA} KUR₄.RA; Ehelolf, age.'de *zinzapu-* kuşu formulu bir kap için ancak *zinzapussiia-* kelimesinin uygun düştüğünü belirtiyor. Kelimemizin geçtiği bütün yerlerdeki mânâ ve muhtevayı hesaba katarsak bu görüşe hak vermemek mümkün değil. Fakat bu izahın ışığı altında KUB VIII 69 III 1,2'deki *zinzapussi[as]?*'in tercümesi güçleşmektedir.

5 Ehelolf, age.: [z]i-in-za-pu-us-si-ia-an-ma-kân [û-e-te-ni-it sa-an-ha-an-zi na-an PA.NI DIN-GIR^{LIM} da-a-i (*zinzapussiia-*nm su ile yıkanmasından ve tanrının huzuruna koyulması)ndan bahsediliyor. Bu kap ile karşı. Fr. HW s. 259: *zanzapussi-* (Gefaess in Gestalt des *zinzapu-* Vogels?), karşı. an. 2. Ayrıca bk. Fr. HW 2. Erg. s. 28, burada Friedrich, Laroche'a istinaden (JCS VI 3 s. 117²⁶) Ehelolf'un teklifine iltihak ederek *zinzapu-* (güvercin), *zinzapussi-* (güvercin formulu) demektedir.

6 Kelimenin geçtiği paragrafta altı adet altından *BIBRU*'nun dördü GUD, biri GU UR.MAH, geriye kalan birinin de *saiu*-<*BIBRU*>'su olarak hesaplanabilir. Karş. v. Brandenstein, age. s. 24'. Aynı metnin st. 15, 24'deki *suppistuuara-* için Laroche, RHA IX s. 23⁶'da "recipient en forme d'animal?", Götze, Cor. lingu. s. 48²'de "*dannara-*"nın karşıtı, objet not recognizable, the cup of the Stormdog, animal", Fr. HW. s. 199'da "geweiht??" demek suretiyle bu kelimeye dikkatimiz çekilmektedir. (bk. en son Neu, StBoT 12, 67); *su-up-pi]-es-du-ua-ra-an* GIs *SU*^{G15}ESI[: XXXVIII 11 Vs.(?) 6' (M10 VIII 198).

7 Trans. Ehelolf, age.: *BI.BR.I AIA.LI*.

8 Bk. Deimel, Sum.-Akk. G1.(1934) s. 36:bibra=BIBRÛ, 550/2.bibri(?): ein Vogel; vgl.x] bi-ib-ri^{hu}=BI-IB-RU-U, CT 14, 12 (36669, 6). Karş. Deimel, SL II. Teil, Bd. 4, Heft 17 s. 1009 Nr. 550/2: *bibra=bibrû*, Nr. 550/7: ukus=*kissû*, Gurke (hıyar). Ayrıca bk. W.v.Soden, AHWb s. 125 *bibrû*: (sum. Lw.) ein hahnaehnlicher Vogel, m/jB.LL: ^{bi-ib-ra}bibra=bi-ib-ru MSL 3, 134, 46. 1) jB. bi-ib-re-e CT 28, 29 Rs. 7. 2) Rhyton in Vogel-und sonstiger Tiergestalt. Am., Bo. 3) Figürchen aus Lasurstein. Karş. MSL III s. 134 nr. 46: bi-ib-ra (fehlt in U).

9 Bk. H. Ehelolf, KUB XXVII Vorwort s. V.

IV. *Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirilenler:*

GUSKIN (altın): KBo VII 46 I 11' VIII 120 I 2' ; XV 34 III 10', 17' ; XVII 75 I 60 - III 34' - IV 8', 21', 37', 45'
 KUB I 17 II 23 - V 28 ; II 10 I 27 - V 39 ; V 10 Vs. 3 ; VII 38 Vs. 12 ; X 24 VI 12 ; XII 1 IV 10, 20 ; XV 5 II 36 ; XX 90 IV 14 ; XXVII 1 IV 22, 32 - 13 I 20 ; XXXI 124 KUB I 17 II 23 - V 28 ; II 10 I 27 - V 39 ; V 10 Vs. 3 ; VII 38 Vs. 12 ; X 24 VI 12 ; XII 1 IV 10, 20 ; XV 5 II 36 ; XX 90 IV 14 ; XXVIII 1 IV 22, 32 - 13 I 20 ; XXXI 124 II 13' ; XXXIV 87 Vs. 6, 8 ; XXXVI 81 Vs. (?) 15' ; XXXVIII 2 I 20 - 4 I 8
 IBoT I 16 Öy. 12
 2393/c + IV 9

KUBABBAR (gümüş): KBo II 11 Rs. 12 ; VIII 63 I 7' ; IX 91 Vs. 15 ; XI 51 IV 6 ; XVII 83 III 6' - 88 III 1, 26, 35
 KUB X 91 III 13 ; XX 83 III 11 - IV 2 ; XXV 1 IV 21 ; XXXI 55 Vs. 8-76 Rs. 14,18 -124 II 13' ; XXXV 4 III 12', 17' ; XXXVI 81 Vs. (?) 15' ; XXXVIII 2 II 12, 14 - III 9
 ABoT 33 III 6
 Bo 215 + III 28 ; 3112 III 6

GIS (ağaç): KUB XII 2 II 5
 VBoT 26, 5'

GIS KUBABBAR GAR.RA (gümüşle kaplanmış ağaç): KUB XXXVIII 1 I 29

GIS KUBABBAR GUSKIN GAR.RA (gümüş ve altınla kaplanmış ağaç): KUB XXXVIII 3 I 2

GIR₄ (pişmiş toprak): KBo V 1 II 38

IM (kil ya da toprak): VBoT 24 I 7, 8 - II 6

NA₄ (taş): KUB V 7 Rs. 6, 7, 29 ; XXXVI 81 Vs. (?) 15'

harkis NA₄-as (beyaz taş): KUB XXXV 2 I 14'

NA₄.ZA.GIN (lâciverd taşı): KUB X 4 VI 1 ; XVI 83 Vs. 49, 50

NA₄.NUNUZ (bir süs taşı): KUB V 7 Rs. 28

*kurupsini*¹ (bir çeşit altın): KUB X 89 I 38

SA₂ (kırmızı): KUB XII 3, 10 ; XXXIV 88, 13'

1 Bilgiç, App. s. 36 "metinlerde geçen dört cins altından en düşüğünü gösteren (hurâşum kupur-sinum) deyiminde ikinci kelimenin metatezli yazılışdır." Gerçekten de kral ve kraliçe, Güneş Tanrısını bu kaptan içtiklerinden bu eleman değerli bir maden ya da maden karışımıdır; K. Balkan, OLZ (1965) Sp. 151 "mindere Goldsorte"; E. Neu, StBoT 12 s. 68.

2 "BI.IB.RU SA₂ GUD.AM" (kırmızı renkte yabancı boğa BİBRU'su).

*suppistuuara*¹: KBo XVII 75 I 60
KUB XII 1 IV 15, 24

V. *İçersine neler konulduğu :*

GESTIN (şarap): KBo XVII 75 I 60
KUB XII 15 V 21 ; XVIII 39 Vs. (?) 5' ; XX 1 II 8 - 72
II 2' - 90 IV 14 ; XXV 32 II 11 - III 6, 20, 39 ; XXXV 4
III 12', 17'

KAS (bira): KBo V 5 IV 5 ; XIV 142 I 2, 5, 15, 22, 31, 36
KUB XVI 16 Vs. 19'
Bo 3112 III 16'

KAS GESTIN²: KBo XI 51 IV 7 ; XIV 142 II 10
KUB X 91 III 3'

Î.DUG.GA (iyi kokulu yağ, parfüm): KUB XXX 38 I 22

NINDAKUR₄.RA (kurban ekmeği): KUB XXXVI 89 Vs. 8

NINDAKUR₄.RA *IM.ZA* (ekşi kurban ekmeği): KUB I 17 I 9 - II 36 ;
II 10 I 1

VI. *Kullanılıştaki özellikler:*

Tapınakların en önemli demirbaşları arasında *BIBRU*'ları da görmekteyiz ve özel bayramlarını³ kutlandığını biliyoruz. Heykellerine tapılan tanrıların bazılarının birer kutsal hayvana sahip olmaları bu hayvan biçimli kapların varlığını gerektirmektedir. Güterbock'un Belleten VII s. 286 vd.nda belirttiği gibi hangi tanrı içilecekse o tanrıyla ilgili hayvanın *BIBRU*'sunun kullanılma zorunluluğu bile düşünülebilir.⁴ Bu durumda, metinlerimizde *BIBRU*'ların hangi tanrıların kültlerinde yer aldıklarını gözden geçirelim:

^DU AN^E (Göğün Fırtına Tanrısı): KUB XXXVIII 2 II 8 vd.5 (*BIBRU*)

^DU E^{7I} (Evin Fırtına Tanrısı): KUB XXXVIII 2 II 14-III 9 (GU GUD)

^DU E.GIR.GAL (E.GIR.GAL'in Fırtına Tanrısı): KBo IV 13 VI 17 (*BIBRU*
GUD)

^DU KARAS (Karargâhın Fırtına Tanrısı): KUB XXV III 15 vd. (*BIBRI*)
^{URU}*Kunkunია* ^DU GA₃ .AS.RU (*Kunkunია* Şehrinin En Kudretli Fırtına
Tanrısı): KUB XXXVIII 1 I 28 vd. (*BIBRU* GUD)

1 Bk. s. 26 an.7, s. 31 an.5 ve s. 39 an. 6

2 Karş. s. 13 an. 2.

3 Bk. KUB XIII 4 I 42: "EZEN *BIBRI*".

4 "*IS.TU B.IB.RI* DINGIR^{LIM} "; Tanrının, ya da tanrıya ait, deyimi için bk. KBo XV 37 V 20 (karş. Otten, BiOr 8 s. 227 an. 27) ve aynı anlamda "*BIBRU* DINGIR^{LIM} "; KBo XV 37 V 38; KUB XIII 4 IV 69-17 IV 14.

5 Bk. v. Brandenstein, age. s. 6 vd.; L. Rost, MIO VIII/2 s. 176; Güterbock, Orientalia NS XV s. 490.

- ^DIM (Fırtına Tanrısı): KBo XIV 142 I 14 vd. (*BIBRU*)
- ^DU^{URU} *Lihzina URUTiliura* (*Lihzina ve Tiliûra* Şehirlerinin Fırtına Tanrısı):
KUB XXXVIII 3 I 1 vd. (*BIBRU GUD*)
- ^DISTAR (Savaş ve Aşk Tanrıçası): KUB XXXVIII 2 I 7, 20 (*BIBRU GU GUD*)
- ^DISTAR^{URU} Ninuua (*Ninuua* Şehrinin Aşk ve Savaş Tanrıçası): KUB V 10 Vs. 1 vd; XVI 83 Vs. 49 (*BIBRU zinzapussi, BIBRU auiti*)
- ^DISTAR LÎL (Tarlaların Tanrıçası): KUB XXVII 1 IV 21, 31 vd. (*BIBRU UR.MAH*)
- ^DUTU (Güneş Tanrısı): KUB XXV 32 II 3 vd., 23 vd. (*BIBRU*)
- tâknas* ^DUTU (Yerin Güneş Tanrısı): KUB XXV 32 III 32 vd. (*BIBRI^{H.1A}*)
- ^DZA.BA₃.BA₃ (Savaş Tanrısı): KUB X 89 I 20; XXV 32 III 1 vd. 274/c 4 (*BIBRU UR.MAH, BIBRI^{H.1A}*)
- ^DHepat^{URU} *Halap* (Halep Şehrinin Tanrıçası): KBo XIV 142 I 20 vd. (*BIBRU*)
- ^DHepat¹: KBo XIV 142 I 30 vd. (*BIBRU*)
- ^DLUGAL S A^{URU} *Halap* (Halep Şehrinin Kral Tanrısı): KBo XIV 142 I 34 vd. (*BIBRU*)
- ^DGAL.ZU²: KBo IV 13 VI 1 (*BIBRU UR.MAH*)
- ^DTelipinu (Bitkilerin Tanrısı): KBo IV 13 VI 17 (*BIBRU GUD*)
- ^DLAMA (Koruyucu Tanrı): Bo 5036 III 13 (*BIBRU A.IA.LU*)
- ^DHuuassanna³ (Bir Tanrıça): 794/b Rs. 31 vd.
- ^DNIN-ip: KBo XIV 142 I 5 vd. (*BIBRU*)
- ^DHalki (Ürünlerin Tanrısı): KBo IV 13 VI 17 (*BIBRU GUD*)
- ^DGIR (Kır ve Evcil Hayvanlar Tanrısı): KBo IV 13 VI 17 (*BIBRU GUD*)
- ^DBitinhi: KUB XVI 83 Vs. 49 (*BIBRU auiti*)
- ^DUahisi: KUB II 10 V 38 vd. (*BIBRU auiti*)
- ^DTenu⁴: KBo XIV 142 I 15 (*BIBRU*)
- ^DPithanu: KBo XIV 142 I 15 vd. (*BIBRU*)
- ^DAsgasepa : KUB I 17 V 28 vd. (*BIBRU UR.MAH*)

Yukarıda sıralanan tanrılar ya doğrudan doğruya *kral*, *kral-kraliçe çifti* eliyle çeşitli *BIBRU*'lardan -bunların hangi hayvan biçimli oldukları her zaman açıklanmıyor- içilmekte ya da o tanrılarının tapınaklarının kült eşyaları arasında sayılmaktadır. Örneğin aşağıdaki metnin tanrıyı içme sahnesinde kral, töreni kendi eliyle yönetmektedir:

1 Hurri Tanrıçası, Teşup'un Zevcesi; Arinna'nın Güneş Tanrıçası ile idantifiye edilmek isteniyor, karşı. Laroche, Recherches s. 47 vd.

2 Bk. Laroche, age. s. 97.

3 Bk. Laroche, age. s. 81.

4 Teşup'un Rahibi.

KUB I 17 II

- 31 LUGAL-us GUB-as^DIM
 32 ^DIM^{URU}Zi [-ip]-pa-la-<an>-da
 33 IS.TU BI.IB.RI GUD GUSKIN
 34 e-ku-zi is-ga-ru-hi-it
 35 se-ir e-ep-zi^{LU}QA.SU.DU₈.A
 36 I^{NINDA}KUR₄.RA IM.ZA a-as-ga-az
 37 IT.TI BI.IB.RI û-da-i
 38 LUMES^{GIS}BANSUR-ma-kan
 39 IS.TU^{GIS}BANSUR LUGAL^{NINDA}KUR₄.RA KU₇
 40 da-an-zi ta LUGAL-i
 41 pi-an-zi LUGAL-us pâ-r-si-ia

- 31 Kral ayakta durarak Fırtına Tanrısı'nı
 32 Zippalanda şehrinin Fırtına Tanrısı'nı
 33 altın(dan) bir sığır *BIBRU* 'sundan
 34 içer, *isgaruh-* kabi¹ ile
 35 üzerine tutar.² Sâkî
 36 bir adet ekşimiş kurbanlık kalın ekmeği kapıdan
 37 *BIBRU* kabı ile getirir.
 38 Sofracılar
 39 sofradan kral (için) tatlı, kurbanlık kalın ekmeği
 40 alırlar ve krala
 41 verirler, kral kırar (parçalar).

Yine *kral*, KUB XXVII 1 IV 21 vd.nda ^DISTAR.LIL (tarlaların tanrıça *ISTAR*'ı) i, *ISTU BIBRI* GUSKIN UR.MAH (altından aslan *BIBRU*'sundan) ile ayakta durarak üç defa; st. 31 vd.nda bir defa; KUB I 17 V 28 vd.nda ^DAgasepa'yı altın'dan aslan *BIBRU*'sundan içmektedir.

Bazan da *kral* ve *kraliçe çifti BIBRU* kabından içme işlemini birlikte yapmaktadırlar. KBo IV 13 VI 17 vd.da:

- 17 LUGAL SAL.LUGAL GUB-as^{DU} E.GİR.GAL^DTe-li-pi^DHal-ki
 DGIR
 18 a-as-ga-za IS.TU BI.IB.RI GUD a-ku-ua-an-zi
 19^{GIS}INANNA.GAL SIR^{RU} I^{NINDA}KUR₄.RA pâ-r-si-ia

1 Bk. Friedrich, HW s. 88.

2 Bk. Friedrich, HW s. 42 *ser ep-* (darüberhalten).

- 17 Kral ve kraliçe ayakta durarak GIR.GAL evinin fırtına tanrısını, bitki-lerin tanrısını, ürünlerin tanrısını, kır ve evcil hayvanların tanrısını
- 18 dışardan getirilen sığır *BIBRU*'sundan içerler.
- 19 Iştar'ın büyük müzik âletini çalarlar, bir adet kurbanlık kalın ekmeği kırar (parçalar).

Aynı şekilde *kral ve kraliçe çifti*, Bo 5036 III 13'de oturarak ^DLAMA'yı geyik *BIBRU* 'sundan; KUB X 89 I 20 vd.nda oturarak ^DZA.BA₄.BA₄'yı aslan *BIBRU*'sundan; KUB II 10 V 38 vd.nda oturarak ^DUahisi'yi altın'dan *auiti-BIBRU*'sundan ve KBo IV 13 VI 1 vd.da ayakta durarak ^DGAL.ZU'yu aslan *BIBRU*'sundan içmektedirler.

Sadece kraliçenin bulunduğu bir libasyon sahnesinde ise (794/b Rs. 31 vd.), kraliçe oturarak (satır sonunun tahribedilmiş olması dolayısıyla şekli ve cinsi belli olmayan) bir *BIBRU* 'dan, istettiği bir içki ile, ^DHuuassanna'yı içmektedir. (Trans. için bk. ZANF IX s. 188).

Bir bayram ritualiolan KUB II10 I11 vd.nda memurlardan ^{LU}QA.SU.DU₈.A'nın *BIBRU*'yu dışarı çıkarmasından bahsedilmektedir.

Ninive Iştarı'nın tahribedilmiş kült âletlerinden bahseden KUB XVI 83 Vs. 48 vd.nda ise gözleri lâciverd taşından (NA₄.ZA.GÎN) bir aslan *BIBRU*'su zikredilmektedir.¹

Bir *papratar*- (kirlilik veya dinî mahiyette kirlilikten kurtulma, temizlenme) metni olan KUB XXX 38 I 22 vd. nda iki adet *BIBRU* ırmağa silkelenmekte ve içerisindeki (?) I.DUG.GA (iyi kokulu yağ, bir çeşit parfüm) damla damla akıtılmaktadır.² Yine 2 adet, tanrıya ait *BIBRU* kabı ırmağa götürülüp (Cat. 423 I 39 vd.3 da) yıkanmaktadır.

Prof. Götze'nin Kleinasien s. 168'de de ifade ettiği gibi *BIBRU*'ların doldurulması içki sunma işlemine tekabül etmektedir:

KBo IV 11 Vs.

- 19 EGIR.SU ^{UZU}su-up-pa ze-ia-an ti-an-zi
- 20 UTUL ^{H1.A}ti-an-zi ^{N1NDA}KUR₄.RA pâr-si-an-zi
- 21 BI.IB.RI^{H1-A}-kân su-un-na-an-zi

- 19 Sonra eti pişirmeye koyulurlar,
- 20 kâseler(e) kotarırlar, kurbanlık kalın ekmeği kırarlar (parçalarlar),
- 21 *BIBRU*'ları doldururlar.

1 Trans. ve terc. için bk. v. Brandenstein, Bildbeschr. s. 64 vd.

2 Trans. ve terc. için bk. Laroche, RHA 53 s. 65.

3 Trans. ve tere. için bk. L. Rost, MIO I 368.

KUB X 4 VI

J -m}a-kân BI.IB.RU NA₄.ZA.GIN
2 -i]t su-un-na-a-i

1] lâciverd taşı(ndan) BIBRU'yu
2 il]e doldurur.

KUB XVIII 39 Vs.(?)

4']^{MES} E DINGIR^{LIM} pu-nu-us-su-u-e-en nu me-mi-ir [
5' BI.I]B.RI^{H1.A} GESTIN-it U.UL su-un-ni-ir E [

4' memur?]ları(na) tapmak(ın) sorduk, (şöyle söylediler [
5' BI]BRU'ları şarap ile doldurmadılar. Ta[pınak?

KUB XX 1 II

7 UZU<NIG>GIG^{H1.A} NINDAKUR₄.RA^{H1.A} pâr-si-ia-u-an-zi zi-in[-
8 BI.IB].RU IS.TU GESTIN su-un-na-a-i SA DINGIR^{MES} hu [-

7]karaciğerleri, kurbanlık kalın ekmekleri kırarlar [
8 BIB]RU 'yu şarap ile doldurur. Tanrıların [

VII. Sonuç:

Adı geçen kap konusunda ilk anda gözümüze çarpan özellik, *bir sıra tanrılar, kral ya da kral-kraliçe çifti* tarafından içilirkenl kullanılmasıdır. Fırtına tanrılarının adetâ bir sembolü haline gelen *BIBRU'* lar², koruyucu ve savaş tanrıları için de aynı önemi haizdir. Aynı zamanda bu kapla ilgili filolojik verileri, arkeolojik buluntularla en geniş tarzda birleştirmek olanağına sahibiz. Hayvan biçimli kapların kültte oynadığı rol hakkında, ölü yakma kültüyle ilgili bir sahneyi kapsamı mümkün olan Tyskiewicz mührü bir fikir vermektedir.³ Kültepe'de bulunan⁴ hayvan biçimli kaplar arasında en büyüklerinden birini 20.4 cm. yüksekliğinde, 30.1 cm. uzunluğunda krem renginde, perdahlanmış, aslan şeklindeki içki kabı teşkil etmektedir. Boğazköy'de 90 cm. yüksekliğinde, boğa şeklinde, pişmiş topraktan fevkalâde yüksek kaliteli iki riton bulunmuştur.⁵

1 Hemde *sipant-* fiiliyle, bk. Coşkun, Girişdeki an. ve karşı. s. 37 an. 3.

2 Karş. Güterbock, Belleten VII s. 286.

3 Frankfurt, CS Pla. XLIII; A. Parrot, Syria 28 Pla. XIV/2.

4 T. Özgüç, Kültepe 1948 Lev. LX Res. 164/b,c Lev. LXVII Res. 433, 435; ayrıca T. Özgüç-N. Özgüç, Kültepe 1949 s. 39 Res. 89 Res. 270; T. Özgüç, Kültepe-Kaniş Lev. XLIV/1,2; Von d. Osten, OIP II (The Alishar Hüyük) s. 167-174 Fig. 208-216.

5 P. Neve, MDOG 95 s. 47 vd. Abb. 12, 13.

Metinlerimizde maalesef her zaman *BIBRU* kabının büyüklüğü veya ağırlığı hakkında bir açıklama elimize geçmemektedir. Yalnız bazı metinlerde¹ ve büyük bir kısmı kırık KUB XXXI 76 Rs. 18'de *BI.İ]B.RU GUD KU.BABBAR SA I MA.NA["* bir MA.NA ağırlığında gümüşten bir sığır *BIBRU*'su"ndan bahsolunmaktadır.

Amarna mektupları arasında, *Hitit Kralı Şuppiluliuma* tarafından gönderilen hediyeler içerisinde, "V MA.NA KI.LAL.BI I *BI.İB.RU KU.BABBAR UDU.SİR*" (beş MA.NA ağırlığında gümüşten bir koç *BIBRU*'su) da zikredilen bir mektup ele geçmiştir.² Böylece iki buçuk kilogram ağırlığındaki gümüşten yapılmış bir *BIBRU* kabı, hangi büyüklükte olabileceği konusunda bir fikir vermektedir.

Sayı itibarıyla, *Kumarbi Efsanesi*'ne ait küçük bir fragman olan KUB XXXIII 109 I 3'de, *a]-ru-ni BI.İB.RU SU.SI da-a-ir* "denize altmış adet *BIBRU* koydular" denildiğine göre, büyük tapınaklarda bulunabilecek *BIBRU*'ların sayısının çok olabileceğini de göstermektedir.

(^{DUG})*huppar-*

I. *Yazılışları :*

A) Normal:

a) Tekil

N.-A. ^{DUG}*hu-up-pâr*: KBo II 1 II 28 - 8 II 14 - III 10', 15' - IV 9' ; XV 61 I 9' KUB IX 32 Vs. 17, 34 - Rs. 4, 11, 22, 23 ; X 18 V 28 - 21 II 32 - 92 II 13, 15, 17 ; XI 12, Vs. 3' ; XII 55 I 4 ; XIII 32 Vs. 3' ; XVII 28 IV 43 - 35 I 21', 22' - II 34' - III 6, 7, 21, 30 - IV 1, 10, 11, 16 ; XX 45 IV 34 ; XXV 22 III 7 - 23 I 29 - 48 IV 25'

IBoT II 78 I 2' - 131 Öy. 4'

Bo 2646 II 17 + 2437/c

^{DUG}*hu-u-up.pâr*: KBo II 1 I 20' - 7 Vs. 7', 10', 21' ; VII 64 Rs. 12' ; X 32 Vs. 3' ; XIV 142 I 54, 58 - II 16, 20 - III 13 ; XV 37 I 19, 61' - III 64 ; XVII 78 II 20' KUB V 7 I 16 ; VII 24 Vs. 8 - 54 II 31 ; IX 17, 22' - 31 I 30 - III 12, 33, 57 - IV 6', 15', 31' ; XII 12 V 29 - VI 16 ; XVI 53, 5' ; XXV 2 I 22 - 6 V 12' - 17 VI 5, 7 - 22 III 8 ; XXIX 4 II 54, 65 - III 60 - IV 19 ; XXXIII 67 I 7' ; XXXVIII 17 IV 13'

1 KBo XV 34 III 9': *ma]hhan* ^{LU}EN.E ^{TIM}D ^{URU}Ku[*liûisna,10'*]:*BIBRI GUSKIN TUR akuanna* ; KBo VIII 63 I 7': I *BIBRU KUBABBAR MANA I BIBRU UR.x*]

2 Ehelolf, ZA NF XI s. 71.

- IBoT I 6 I10 - 29 Öy. 31 - Ay. 31, 34, 48 ; II103 IV 15 - 134
III 6
ABoT 7 I 11
HT 1 I 23
- ^{DUG}*hu-up-pâr-as* : KUB XXV 24 III 4', 5'
Bo 2710 Vs. 8
- ^{DUG}*hu-u-up-pâr-as*: KBo II 7 Vs. 7, 28 ; X 31 II 7' - IV 9'
KUB XXXVIII 25 I 5'
- ^{DUG}*hu-up-pa-ra-as* : KUB XXVII 15 IV 7 ; XXXII 123 II 17 ; XXXVIII
25 I 22'
- hu-u-up-pâr*: KBo XIII 142, 7' ; XVII 100 IV 9'
KUB II 15 I 11 ; VII 53 I 22 ; X 3 I 32 - 89 I 30 ; XX 32,
5' ; XXVIII 1 I 46 ; XXXVIII 32 Vs. 14 - Rs. 23' ; XXXIX
48, 2'
IBoT II 101 V 11 ; III 62 V 3
- hu-up-pâr*: KBo IV 9 I16 - III18, 42 - VI 19 ; X 26 I 24 ; XVI 78 IV 6,
23 ; XVII 19 II 4' - 31, 6'
KUB X 17 II 20 - 18 V 27 ; XXX 15, 3
VBoT 114 III 3
- hu-up-pa-ra-an*: KBo XVII 1 II 23, 24
hu-up-pâr-an: Bo 2839 IV 11', 18', 21'
hu-u-up-pâr-an: KBo X 30 II 6'
- G. *hu-up-pâr-as*: KUB X 17 II 23 ; XXV 16 I 19
hu-up-pa-ra-as: KBo XI 38 I 17'
hu-u-up-pâr-as : KBo VIII 64, 5' ; X 31 II 7' - IV 9
KUB III15 I14 ; VII17,17' ; X 54 II10
hu-u-up-pa-ra-as: KUB XXXV 147, 7'
ABoT 13 I 14'
hu-u-up-pâr-ra-as: IBoT III 62 V 6
- D.-L. *hu-u-up-pa-ri*: KBo II 29 Rs. 9 - VIII 113, 4' - X 45 III 13 ; XI 51 III
12' ; XVII 74 III 9', 13', 20', 26', 33', 38', 43', 48' - IV
14' - 75 II 42" - III 12, 21
KUB I 17 I 6 ; II 13 IV 13, 20 - 14 V 4' ; X 7, 7 - 86 I
7-95 III16 ; XI 21 I 3 ; XXXIV 129 III12
229 /p III 26
hu-up-pa-ri: KBo X 25 I 17 - II 7 ; XI 47 I 11' ; XVII 74 II 15 - III
53' - 88 II 2, 27, 36

KUB II 5 I 13 ; XI 34 V 35

hu-up-pâr-ri: Bo 2839 IV 2', 7', 15', 17'

hu-u-up-pa-ra-an-ni: KBo XI 36 III 18' - V 4, 14

Abl. *hu-u-up-pa-ra-za*: KBo II 3 IV 1

KUB IX 31 II 24

hu-u-up-pa-pa-ra-az: KBo IX 106 III 35'

Cat. 321 IV 21

Instr. *hu-u-up-pa-ri-it*: KBo IX 52, 9'

h[u-up-p]âr-ri-it: KBo XI 38 I 14

KUB XXV 1 II 18

b) Çoğul:

N.-A. ^{DUG}*hu-up-pa-a-ri*^{HI.A}: KUB XXVII 1 III 14

hu-up-pa-ru-us: KBo XVII 74 II 32

B) N a d i r :

^{DUG}*hu-u-pâr*: KUB XXXVIII 26 Vs. 7', 18' - Rs. 13, 27 - 27 Vs. 16'

^{DUG}*hu-u-pâr-as* : KUB XXV 22 II/III 5 (kenar)

^{DUG}*hu-up-pa-ra*: KUB XXXII 123 III 2

hu-u-pâr: KBo XII 123, 13

KUB XXX 15, 4

C) Başka determinatifler altında geçenler:

N.-A. ^{GIS}*hu-up-pa-ra-as*: KUB XXXIII 59 III 8'

^{GIS}*hu-up-pa-ra-an*: KUB XXXIII 59 III 15'

^{GIS}*hu-u-up-pa-ra-an*: KBo XIV 63 I 4', 14', 18'

KUB XXIX 40 III 13', 18', 22', 26', 30', 36 - 43 Rs.
13', 21'¹

^{GIS}*hu-up-pa-an-ta*: KUB XI 23 V 11

^{GIS}*hu-up-pa-ri-a[n]*: KUB XXXIII 59 III 11'

Instr. ^{GIS}*hu-u-up-pa-ri-it*: KBo VIII 52 I 9' ; XIV 63 I 13', 17'

KUB XXIX 40 III 12', 17', 21', 25', 29', 35' - 42,4' - 43
III (?) 12'

1 *Kikkuli metinleri*'nde, yukarda zikredilen yerlerde geçen bu kap ile *katkatkinu* küründe atlara su veriliyor. Karş. Kammenhuber, Hipp. Heth. s. 330.

N.-A. ^{GAD}hu-u-pa-ra-as¹: KUB XV 34 I 4 ; XXIX 4 I 38

^{GAD}hu-u-up-pâr: KUB XXXIX 56 Vs. 5'

^{GAD}hu-u-up-pa-ra-as: KUB XXIX 5 I 22

^{NINDA}hu-u-up-par-as(!) : KBo XI 36 III 7 - IV 11'

^{TUL}hu-up-par-as²: KUB XXXVIII 10 IV 18

Kırık ya da verimsiz metin yerleri:

hu-up-p[âr GUSKIN(?): KBo IV 9 III 42 ; hu-up-[: KBo X 26 V 2 ;
hu-u-up-pâr-an-x[: KBo X 30 II 6' ; DUGh[u(?)-: KBo XV 33 II 9' ;
hu-u-up-pa-r[a: KBo XVII 75 II 31"

^{DUG}hu-u-up-p [ar GESTIN(?): KUB X 25 III 2' ve diğerleri: KUB XXV
26 IV 10', 11' - 31 Vs. 6 ; XXIX 55 II 8 ; XXXIV 120, 8'
IBoT I Öy. 4 - 9 Öy. 5 ; II 34 Öy. 9' - III 114 Ay.³

II. Filolojik ayrıntılar:

Kelimenin kökünün "hup(p)-" biriktirmek bir araya toplamak, anlamına geldiği ve bir "-ar⁴" süfiksiyle türetilmiş substantiv olduğu akla yatkın geliyor.⁵ KUB IX 31 II'deki muhtevaya dayanarak, kelimenin *luvice* kaynaktan geldiği ve "hupparas" formunun belki de hititceleştirilmiş bir şekli olduğuna dair iddialar henüz şüphelidir.⁶ Kökten türetilen birçok kelimelerin anlamlarında, genellikle köke bağlı kalındığı görülmektedir.⁷

III. Kabın yapımında kullanılan elemanlar, nitelendirenler :

GUSKIN (altın): KBo IV 9 I 16 ; X 26 I 24 ; XI 38 I 14'

KUB II 15 I 11 ; X 3 I 32, 33 - 17 II 20 - 21 II 32 - 54 II
7 ; XI 16 IV 6 ; XXV 1 II 18 - 2 I 22' ; XXVIII I 46

KUBABBAR (gümüş): KBo XIII 142, 7'

KUB II 15 I 11 ; XXXIX 48, 2'

VBoT 114 II 3

URUD (bakır): KBo VIII 64, 5'

IV. İçerisine neler konulduğu:

GESTIN (şarap): KBo VII 64 Rs. 12' ; X 32 Vs. 3' ; XV 37 I 19 - III 64 - 61
I 9' ; XVII 1 II 23

1 Kelime diğer elbise çeşitleriyle beraber geçiyor. Bk. Kronasser, USG s. 10.

2 Trans ve terc. için bk. L. Rost, MIO VIII/2 s. 196.

3 Karş. Fr. HW s. 75 ve I. Erg. s. 7.

4 Bk. P. Reichert, RHA 73 s. 86.

5 Bk. S. Alp, Anadolu II (1957) Ayrınbasım, "Zu den Körperteilnamen im Hethitischen" s. 6.

6 Karş. Sommer-Ehlof, Pap. s. 41.

7 Bk. S. Alp, Beamtent. s. 25.

KUB I 14 II 6 ; V 7 I 16 ; IX 31 I 30 - III 12 - IV 6,
31' - 32 Rs. 4, 23 ; X 18 V 27, 28 - 89 I 30 ; XII 12 V
29 - VI 16 ; XVII 28 IV 43 ; XX 32, 5' ; XXV 6 V 12' - 17
VI 5, 7 ; XXVII 1 III 15 ; XXXVIII 17 IV 13'
IBoT II 78 I 2' - 101 V 11
HT 1 I 23
Bo 2710 Vs. 8

GESTIN *IM.ZA* (ekşi şarap, maya): KBo XV 37 I 61'

ABoT 7 I 11

KAS (bira): KBo II 1 I 20 - II 28 - 7 Vs. 7, 10, 21, 28 - 8 II 14 - III 10', 15' -
IV 9' ; XIV 142 I 54, 58 - II 16, 20

KUB VII 24 Vs. 8 - 53 I 22 ; IX 17, 22' - 31 III 12, 33, 57 - IV
15', 31' - 32 Vs. 17, 34 - Rs. 11, 22 ; X 25, 2' - 92 II 13, 15, 17 -
XIII 32 Vs. 3' ; XVI 53, 5' ; XVII 35 I 21' - III 6, 30 - IV 10 ;
XX 45 IV 34 ; XXV 22 II/III 5 (kenar) - III 7, 8 - 23 I 29-
24 III 4', 5' ; XXVII 15 IV 7 ; XXIX 4 II 54, 65 - III 60 - IV
19 ; XXXVIII 25 I 5', 22' - 26 Vs. 7', 18' - Rs. 27 - 32 Vs. 14 -
Rs. 23'

IBoT I 6 I 10 - 29 Öy. 31 - Ay. 31, 48 ; II 103 IV 15 - 131 Öy. 4'
Bo 2646 II 15 + 2437/c 17

KAS.GESTIN¹: KBo XVII 78 II 20'

uatar (su): KUB XXIX 40 III 12' - 43 III(?) 12', 17', 21', 25', 29', 35'
Cat. 321 IV 21

ME.E (su): KUB XXIX 40 III 21'²

ME.E QA.TI (el suyu): KBo IV 9 III 42 - VI 18 ; XI 38 I 14'

KUB II 13 IV 15 - 15 I 11 ; X 3 I 32 - 17 II 20 - 54
II 7 ; XI 16 IV 6 ; XXV 11 I 18 - 2 I 22'

I.DUG.GA (iyi kokulu yağ, parfüm): KBo XII 123, 13'

KUB XXX 15, 3, 4

*marnuuant*³: KBo X 31 II 7' ; XVII 1 II 24

IBoT I 29 Öy. 31, 34

*ualhi*⁴: KBo X 31 IV 9

*hapussuu[a(?)*⁵: KUB V 7 I 16

1 Karş. s. 6 an.2 ve 13 an.2.

2 Karş. s. 75 an.1; yalnız GIS determinatifi altındaki "huppar-" kaplarına su konuyor. Bu, atların içebileceği genişlikte ağaçtan yapılmış bir kova ya da yalak olabilir.

3 Kutsal bir içki, bk. Zimmern, Streit. s. 433 an.5; Götze, NBr s. 65 an.1; karşı. s. 14 an.1.

4 Kültte kullanılan bir içki, bk. Tenner, HAT s. 104.

5 Yoksa "hapustia-" içkisi mi?

V. Kullanılıştaki özellikler :

Kutsal bir kap olan "huppar-" ın libasyon sahnelerinde içerisine kurban içkisi akıtılmaktadır. Fırtına Tanrısına ait eski bir ritual metinde¹ kral-kraliçe çifti önce ayakta, sonra oturarak Güneş ve Fırtına Tanrılarını parlak GAL kadehiyle içmektedirler; kalanını da kral "huppar-" kabına boşaltmaktadır.²

Hurricane duaların da bulunduğu KUB I 17 I 4 vd.nda, kral "huppar-" kabına şarap dökmektedir. Aynı şekilde³ G-IR.KAN kabına da şarap dökülmekte ise de, bu kabın "huppar-" ın ideografik yazılışı olduğunu söyleyebilmek henüz erkendir.

KUB I 17 I 3

- 4 LUGAL-us GUB-as ^DUTU ^DMe-*ez-zu-ul-la*⁴
 5 *a-as-su-ze-e-ri* GUSKIN *e-ku-zi*
 6 LUGAL-us *hu-u-up-pa-ri si-pa-an-ti*
 7 *is-ga-ru-hi-it se-ir e-ep-zi*
 8 GESTIN-an-kan *la-a-hu-ua-a-an*

- 4 Kral ayakta durur. Güneş(im) tanrıça *Mezulla*'yı
 5 *assuzeri-* kabı(ndan) içer
 6 Kral *huppar-* kabına içki akıtır.
 7 *isgaruh-* ile üzerine üzerine tutar.
 8 Şarap dökülmüştür.

KUB II 3 I 27 vd., KUB II 5 I 13 vd., KUB II 13 IV 13, KUB X 7, 7 metinlerinde *huppar-* kabının içerisine içki akıtılmaktadır.

*Huppar-*ın GAL kabı ile ilgisini açıklayan⁵ ve kutsal işlem sona erdikten sonra^{SAL}SU.GI tarafından⁶ iki Kurban Beyine sunulan metinde şöyle denmektedir:

KBo II 3 IV

- 1 *nu*^{SAL}SU.GI [E.DINGIR^{LIM??}]⁷ *IS.TU* GAL *na-as-ma [hu]-u-up-pa-ra-za*
 2 *da-a-i na-at A.NA* II EN.SISKUR *pa-ra e-ep- [z]i*

- 1 İhtiyar kadın [tapınak(da)] (içkiyi) GAL kabı ile sonra *huppar-* kabından
 2 (çeker) alır ve onu iki Kurban Beyine doğru uzatır.

1 KBo XVII 74: E. Neu, StBoT 12 (1970).

2 "*huppari sipanti*".

3 Kralın içki sunduğu ve içtiği diğer bir metinle karşı. Coşkun, Girişdeki an. (GAL bölümü).

4 *Arinna* ve Taru'nun Güneş Tanrıçası'nın kızı

5 Karş. an.3.

6 Yaşlı, büyücü kadın (ht. ^{SAL}*hasaua*). Bk. Sommer, HAB s. 193 vd.; Götze, Tunn. s. 29 vd.; Otten, ZA NF XVI s. 231-234, en son H. Klengel, ZA NF XXIII s. 223-237.

7 Bozuk ve silintili kısımdan E ve DINGIR işaretleri sezilebiliyor. Karş. Hrozny, BoSt III s. 86, 87 an. 6 ve V s. 36 vd.

Yukarda adı geçen tanrılardan başka, ^D*Halmasuitta* (= ^D*Hanusuitt*)¹ ile ^DZA.BA₄.BA₄ nın bu kapla ilgisi vardır:

KBo IV 9 III

16 LUGAL-*us* GUB-*as* II-*e e-ku-zi*

17 ^D*Hal-ma-as-su-ut-tum* ^DZA.BA₄.BA₄

18 LUGAL-*us hu-up-pâr si-pa-an-ti*

16 Kral ayakta durarak ikisini (de) içer,

17 Taht Tanrısı'nı (ve) Harp Tanrısı'nı.

18 Kral, *huppar*-'a(?) içki döker.

DUMU^{MES}E.GAL² tarafından *kral-kraliçe çiftine el suyunun huppar kabı ile götürüldüğü* ne dair şunlar yazılıdır:

KBo IV 9 VI

16 GAL *ME.SE.DI*³ *A.NA* DUMU^{MES}E.GAL

17 *me-is-sa-a hal-za-a-i* nu II DUMU^{MES}E.GAL

18 *A.NA* LUGAL SAL.LUGAL *ME.E QA.TI*

19 *IS.TU hu-up-par* GUSKIN *pi-e-da-an-zi*

16 Saray Muhafızlarının Başı, Saray Memurlarına

17 *messa*-⁴ (diye) bağırır ve iki Saray Memuru

18 krala, kraliçeye el suyunu

19 altın(dan) *huppar*- kabı ile götürürler.

Kral, Tanrı *Hatauri*'yi içtikten sonra *huppar*- kabına içki döktüğü KUB X 7, 5 vd.nda ^{LU}QA.SU.DU₈.A⁵ Tanrıça İştâr'ın büyük müzik âletini yukarıya kaldırmaktadır:

5 LUGAL-*us sa-ra-a ti-ia-zi*

6 *DHa-a-ta-û-ri e-ku-zi*

7 *hu-u-up-pa-ri si-pa-an-ti* ^{G15}DINGIR INANNA GAL

8 ^{LU}QA.SU.DU₈.A *-as sa-ra-a e-ep-zi*

5 Kral ayağa kalkar.

6 Tanrı *Hatauri*'yi⁶ içer,

1 Taht tanrısının Hititlere ait ismi (= ^DDAG-ti). Karş. Laroche, Recherches s. 21, 22.

2 Bk. Alp, Beamtent. s. 25-52.

3 Bk. Alp, age. s. 1-25.

4 Dinî metinlerde geçen protohattice bir ünlem. Karş. Alp, age. s. 12 an. 1.

5 Bk. Alp, HMM s. 14-36.

6 Tanrı *Tauri(t)*'nin grubundan, aynı zamanda bir bayram ismi. Karş. Laroche, Recherches s. 24.

- 7 *huppar-* kabına içki döker. Tanrıça İştar'ın büyük müzik âletini,
8 sâkî, yukarıya kaldırır.

IBoT II 134 III'deki kurban listesinde, 1 *uaksur* GAB.LÂL, 1 *SU.SI KAK*^{H1.A}, 1 ^{G1S}BANSUR, 1 ^{G1S}GA.AN.NU.UM, 1 ^{DUG}LIS.GAL, *kuskussulli*, 1 SAH.TUR, 1 UR.ZÎR TUR, 2 ^{DUG}GAL ile iki *huppar-* kabı da birlikte geçmektedir. KBo X 31 IV 7 vd.nda ise, 1 ^{DUG}LIS.GAL, UTUL ERIN^{MES}, 1 ^{DUG}SA₃ KAS.GESTIN, ^{DUG}*marnuan* ile *ualhi-* içkisi dolu iki *huppar-* kabı aynı dizide geçmektedir.

VI. Sonuç :

Kabın büyüklüğü ve bu vesile ile de belki formu hakkında bize en iyi yolu gösterebilecek bir ölü gömme metni olan KUB XXX 15, 3 vd.nda bu husus şöyle belirtilmektedir¹:

- 3 *nuI hu-up-par* KU.BABBAR SA 1/2 MA.NA XX-ia [IS].TU
I.DUG.GA *su-ua-an nu ha-as-ta-i*
- 4 *IS.TU la-ap-pa* KU.BABBAR *da-as-kân-z[i n]a-at-kân A.NA* I.DUG.GA
hu-u-pâr KU.BABBAR *an-da*
- 5 *zi-ik-kân-zi IS.TU* I.DUG.GA-*ma-at-kan sa-ra-a da-as-kân-zi*
- 3 Gümüşten bir adet *huppar-* kabının (içerisine) 1/2 MA.NA yirmi (sekel ağırlığında) iyi kokulu yağ (parfüm) doldurulur ve kemikleri
- 4 gümüşten (bir) kaşık(?)² ile alırlar ve onları parfüm (dolu) gümüşten *hupar-* kabına
- 5 koyarlar ve iyi kokulu yağ ile dışarıya çıkartırlar.

Üçüncü satırda miktar bildiren ifadelerin dizilişinden, yukarıdaki tercümemiz her ne kadar doğru ise de, bu takdirde içine içki dökülebilecek büyüklükte olması gereken bu kabın karakterine uymamaktadır. Kaldı ki metni yazan kâtibin, bir takdim tehir hatâsı yapması her zaman için mümkündür. Esasen kâtip, mevcudiyeti lüzumlu olan GIN yahut *SIQLU* ifadesinin karşılığı olan herhangi bir işaret koymamıştır. Böylece, yarım MA.NA+yirmi *SIQLU* yerine, yirmi buçuk MA.NA miktarı kabul edilirse (ki bu aşağı yukarı on kilogramı bulmaktadır) Malatya kabartmalarındaki yerde duran çift kulplu, geniş ağızlı, şişkin gövdeli kaba tekabül ettiği daha fazla kesinlik kazanır.³

Öte yandan Bo 2839 IV 18' vd.nda⁴ bu kap krala uzatılmaktadır. O zaman, yukarıda söylenenlerin aksine, elden ele dolaşabilecek büyüklükte bir kap düşünmek gerekecektir.⁵

1 Bk. H. Otten, TR. s. 66.

2 Belki kepeç(?).

3 Bu hususta ilk teklif için, bk. H. Otten, ZA NF XII s. 215 an.6. Kabartmalar için, karşı. Moortgat, BKB Lev. LXXIX 1 ve LXXV 1; M. Riemschneider, WH Lev. 49-51; Akurgal, KH Lev. 104, 105 ve SHB Taf .IIa, IIIb.

4 Ehelolf arşivinden, bk. V. Haas, KN s. 260 vd.

5 "*huppar-*" anlamlandırılanlar: Götze, Tunn, s. 108 "large jar"; Neu, StBoT 12 s. 85 "Terrine"; V. Haas, age.'deki tercümelelerde "Schale".

K I S A L T M A L A R

(Sürelî Yayınlar)

- /a,/b vd. = Yayınlanmamış Boğazköy tabletlerinin numaraları (1931 yılı kazılarında beri)
- ABoT = Ankara Arkeoloji Müzesinde bulunan Boğazköy Tabletleri. İstanbul 1948.
- AfO = Archiv für Orientforschung. Berlin, Graz 1926 vd.
- AHWb = W. von Soden, Akkadisches Handwörterbuch. (Unter benutzung des lexikalischen Nachlasses von B. Meissner bearbeitet.) Wiesbaden 1959 vd.
- AJA = American Journal of Archaeology. Boston, Concord, Princeton 1885 vd.
- Anadolu (Anatolia) = A.Ü.D.T.C.F. Eski Önasya-Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Dergisi. Ankara 1956 vd.
- AO = Der Alte Orient. Leipzig
- AOAT = Alter Orient und Altes Testament. Neukirchen-Vluyn 1969 vd.
- ARM = Archives Royales de Mari. Paris 1950 vd.
- Bell(eten) = Türk Tarih Kurumu yayını. Ankara.
- BiOr = Bibliotheca Orientalis. Leiden 1943 vd.
- Bo = Boğazköyden yayınlanmamış metinler. (Müze numaralarına göre)
- BoSt = Boghazköi-Studien. Leipzig 1916 vd.
- CAD = The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago. Chicago/Glückstadt 1956 vd.
- FHG = Fragments hittites de Geneve. RA 45, 46 (1951-1952)
- HT = Hittite Texts in the Cuneiform Character from Tablets in the British Museum. London 1920.
- IBoT = İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy tabletlerinden seçme metinler. I—III. İstanbul 1944 vd.
- JCS = Journal of Cuneiform Studies. New Haven 1947 vd.
- JKF = Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung. Heidelberg 1950 vd.

- KBo = Keilschrifttexte aus Boghazköi. Leipzig/Berlin 1916 vd.
- KİF = Kleinasiatische Forschungen. Weimar 1927.
- KUB = Keilschrifturkunden aus Boghazköi. Berlin 1926 vd.
- MAH = Cenevre'deki Musee d'Art et d'Histoire'in envanter numaralaması.
- MDOG = Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft. Berlin 1898 vd.
- MIO = Mitteilungen des Instituts für Orientforschung. Berlin 1953 vd.
- MSL = Materialien zum sumerischen Lexikon. Roma 1937 vd.
- MVA(e)G = Mitteilungen der Vorderasiatisch-Egyptischen Gesellschaft. Leipzig 1896 vd.
- OIP = Oriental Institute Publications. Philadelphia
- OLZ = Orientalistische Literaturzeitung. Leipzig 1898 vd.
- Or NS = Orientalia. Nova Series. Roma 1931 vd.
- RA = Revus d'Assyriologie et d'Archeologie orientale. Paris 1886 vd.
- RHA = Revue Hittite et Asianique. Paris 1930 vd.
- RLA = Reallexikon der Assyriologie. Berlin 1938 vd.
- StBoT = Studien zu den Boğazköy-Texten. Wiesbaden 1965 vd.
- Symb. Hrozný = Bk. Fr. HW Kısalt.
- Syria = Syria. Revue d'Art oriental et d'Archeologie. Paris 1920 vd.
- TAD = Türk Arkeoloji Dergisi. Ankara.
- VAT = Vorderasiatische Abteilung Tontafel. Berlin.
- VBoT = Verstreute Boghazköi-Texte. Marburg 1930.
- WVDOG = Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft. Leipzig 1900 vd.
- WdO = Die Welt des Orients. Wuppertal-Göttingen 1947 vd.
- ZA NF = Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete. NF=Neue Folge (35=NF 1). Berlin/Leipzig 1887 vd.
- ZDMG = Zeitschrift der deutschen Morgenlaendischen Gesellschaft. Wiesbaden/Leipzig 1922 vd.

Ö Z E L Y A Y I N L A R v e A Y R I B A S I M L A R

- Akurgal, KH = Ekrem Akurgal, Die Kunst der Hethiter. München 1961.
- Akurgal, SHB = E. Akurgal, Spaethethitische Bildkunst. Ankara 1949.
- Akurgal, RSRM = E. Akurgal, Remarques Stylistique sur les reliefs de Malatya. İstanbul 1946.
- Alp, Beamtenn. = Sedat Alp, Untersuchungen zu den Beamtennamen in hethitischen Festzeremoniell. Leipzig 1940.
- Alp, HMM = S. Alp, Hitit Merasim Memurları Hakkında Araştırmalar. Ankara 1941.
- Arık, Alaca. = Remzi Oğuz Arık, Alaca Hafriyatı. Ankara 1937.
- Bezold, Baby. - Assy. Gl. = Carl Bezold, Babylonisch-Assyrisches Glossar. Heidelberg 1926.
- Bilgiç, App. = Emin Bilgiç, Kapadokya metinlerinde geçen yerli apellatifler ve bunların Eski Anadolu dilleri içerisindeki yeri. Ankara 1954.
- Bittel, Boğ. III = Kurt Bittel-Rudolf Naumann-Thomas Beran, Boğazköy Vol. III Berlin 1957.
- Bittel, Yaz. = K. Bittel, R. Naumann, H. Otto, Yazılıkaya (WVDOG 61) Leipzig 1941.
- Bossert, Altana. = H. Th. Bossert, Altanatolien. Berlin 1942.
- Bossert, Janus = Bossert, Janus und der Mann mit Adler-oder Greifenmaske. İstanbul 1959.
- Bossert, Karatepe = Bossert-U. B. Alkım - H. Çambel - N. Ongunsu ve I. Süzen, Karatepe Kazıları. Ankara 1950.
- Bossert, Asia = Bossert, Asia. İstanbul 1946.
- Brandenstein, Bildbeschr. = C. G.von Brandenstein, Hethitische Götter nach Bildbeschreibungen in Keilschrifttexten. Leipzig 1943.
- Cor.ling. = Corolla linguistica, (Festschrift F. Sommer). Wiesbaden 1955.
- CT = Cuneiform Texts from Babylonian Tablets in the British Museum. London 1896 vd.
- Deimel, Sum. - Akk. Gl. = Anton Deimel, Sumerisch-Akkadisches Glossar. Roma 1934.
- Deimel, Akk. - Sum. Gl. = A. Deimel, Akkadisch-Sumerisches Glossar. Roma 1937.

- Deimel, SL = A. Deimel, Sumerisches Lexikon. Teil II Ideogrammsammlung. Roma 1928-1933.
- Delaporte, Malatya = Louis Delaporte, Malatya. Paris 1940.
- Demircioğlu, Der Gott. = Halil Demircioğlu, Der Gott auf dem Stier.
- Ertem, Hitit Fauna = Hayri Ertem, Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası. Ankara 1965.
- Ertem, Hitit Flora = H. Ertem, Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası. Ankara 1971 (Manuscript).
- Fischer, HKB = Franz Fischer, Die Hethitische Keramik von Boğazköy. WVDOG 75. Berlin 1963.
- Forrer, BoTU = E. Forrer, Die Boghazköi-Texte in Umschrift. II. Band. (WVDOG 41/42) Leipzig 1922-1926.
- Frankfort, CS = H. Frankfort, Cylinder Seals. London 1939.
- Fr(iedrich), HE I² = Johannes Friedrich, Hethitisches Elementarbuch. 1. Teil: Kurzgefasste Grammatik. Zweite Auflage. Heidelberg 1960.
- Fr(iedrich), HG = J. Friedrich, Die Hethitischen Gesetze. Leiden 1959.
- Fr(iedrich), HKL = J. Friedrich, Hethitisches Keilschrift-Lesebuch. II. Teil. Heidelberg 1960.
- Fr(iedrich), HW = J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch. Heidelberg 1952. 1-3. Erg(aenzungsheft): 1957-1961-1966.
- Gelb, HMM = I. J. Gelb, Hittite Hieroglyphic Monuments. (OIP 45).
- Götze, Kleinasien = Albrecht Götze, Kleinasien. 2. Auflage. München 1957.
- Götze, Nbr. = A. Götze, Neue Bruchstücke zum grossen Text des Hattusilis und den Paralleltexen. (MVAeG 34, 2). Leipzig 1930.
- Götze-Pedersen, MS = A. Götze und H. Pedersen, Mursilis Sprachlaehmung. Kopenhagen 1934.
- Götze, Tunn. = A. Götze, The Hittite Ritual of Tunnawi. New Haven 1938.
- Güterbock, Kum. = H. G. Güterbock, Mythen vom churritischen Kronos. Zürich 1946.
- Güterbock, SBo = H. G. Güterbock, Siegel aus Boğazköy. 1.-2. Berlin 1940-1942.

- Haas, KN = Volkert Haas, *Der Kult von Nerik*. Rom 1970.
- Hogarth, HS = D. G. Hogarth, *Hittite Seals*. Oxford 1920.
- Hrozny, BoSt III = F. Hrozny, *Hethitische Keilschrifttexte aus Boghazköi*. Leipzig 1919. *Boghazköi-Studien*.
- Hrozny, SH = Hrozny, *Die Sprache der Hethiter*. (BoSt 1 /2) Leipzig 1917.
- Kammenhuber, Hipp. Heth. = A. Kammenhuber, *Hippologia Hethitica*. Wiesbaden 1961.
- Kronasser, EHS = Heinz Kronasser, *Etymologie der Hethitischen Sprache*, Wiesbaden 1962 vd.
- Kronasser, USG = H. Kronasser, *Die Umsiedelung der Schwarzen Gottheit*. Wien 1963.
- Laroche, Cat. = E. Laroche, *Catalogue des Textes Hittites*. (RHA 58, 1956, 33 ff., 59, 1956, 69ff., 60, 1957, 30ff., 62, 1958, 18ff.)
- Laroche, DLL = E. Laroche, *Dictionnaire de la langue Louvite*. Bibliotheque Archeologique et Historique de L'Institut Français-Paris 1959.
- Laroche, HH = E. Laroche, *Les Hieroglyphes Hittites*. Premiere Partie-Paris 1947.
- Laroche, FHG = E. Laroche, *Fragments Hittites de Geneve*. (RA 45, 1951, 131-138, 184-194; 46, 1952, 42-50).
- Laroche, Recherches = E. Laroche, *Recherches sur les noms des dieux hittites*. Paris 1947.
- MAH = Musee d'Art et d'Histoire de Geneve'in envanter numarası.
- Moortgat, BKB = A. Moortgat, *Die Bildende Kunst des alten Orients und die Bergwölker*. Berlin 1932.
- Osten, Disc. = H. H. v.d. Osten, *Discoveries in Anatolia 1930—1931 (OIC 14)*. Chicago 1933.
- Otten, Kum. = H. Otten, *Mythen vom Gotte Kumarbi*. Berlin 1950.
- Otten, TR = H. Otten, *Hethitische Totenrituale*. Berlin 1958.
- Özgüç, Kültepe 1948 = Tahsin Özgüç, *Kültepe Kazısı Raporu (1948)*. Ankara 1950.
- T.Özgüç-N.Özgüç, Kültepe 1949 = T. Özgüç-Nimet Özgüç, *Kültepe Kazısı Raporu (1949)*. Ankara 1953.
- T.Özgüç-N.Özgüç, Karahöyük = T. Özgüç-N. Özgüç, *Karahöyük Hafriyatı Raporu (1947)*. Ankara 1949.

Özgüç, Kültepe-Kaniş	= T. Özgüç, Kültepe-Kaniş. Ankara 1959.
Potratz, Pferd	= H. A. Potratz, Das Pferd in der Frühzeit. Rosstock 1938.
Riemschneider, WH	= M. Riemschneider, Die Welt der Hethiter. Stuttgart 1954.
Salonen, HAM	= A. Salonen, Die Hausgeraete Der Alten Mesopotamier. Teil: I-II. Helsinki 1965-1966.
Schuler, Dienstanw.	= E. von Schuler, Hethitische Dienstanweisungen für höhere Hof-und Statsbeamte. Graz 1957.
Schuler, Kaskâer	= E. von Schuler, Die Kaskâer. Berlin 1965.
Sommer, AS	= F. Sommer, Ahhijavafrage und Sprachwissenschaft. München 1934.
Sommer, AU	= F. Sommer, Die Ahhijava-Urkunden. München 1932.
Sommer, HAB	= F. Sommer-A. Falkenstein, Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattusili I (Laharna II). München 1938.
Sommer-Ehelolf, Pap.	= F. Sommer-H. Ehelolf, Das hethitische Ritual des Papanikri von Komana. Leipzig 1924.
Streitbergfestgabe	= Streitberg-Festgabe. Leipzig 1924.
Sturtevant, Gl.	= E. H. Sturtevant, Hittite Glossary. 2. Auflage. Philadelphia 1936.
Tenner, HAT	= Tenner, Ein hethitischer Annalertext des Königs Mursilis II. Leipzig 1926.
Tuchelt, Tiergefaesse	= K. Tuchelt, Tiergefaesse. Berlin 1962.
Woolley, Carchemish	= L. Woolley, Carchemish. Part I—III. London 1914.

Gramere ait ve diğer

KISALTMALAR

A.	= Akkusativ	Öy.	= ön yüz
Abb.	= Abbildung	Pl.	= Plural
Abl.	= Ablativ	Pla.	= Plate
age.	= adı geçen eser	Res.	= Resim
an.	= alt not	Rs.	= Rückseite
Ay.	= arka yüz	s.	= sayfa
bk.	= bakınız	Sg.	= Singular
c.	= communis generis	Sp.	= Suplement

Cat.	=	Laroche'un katalog nr.sı (bk. Laroche)	st.	=	satır
D.	=	Dativ	Taf.	=	Tafel
Dupl.	=	Duplikat	terc.	=	tercüme
Fasc.	=	fasikül	tml.	=	tamamlama
Fig.	=	figür	trans.	=	transkripsiyon
G.	=	Genitiv	unv.	=	unveröffentlich
hk.	=	hakkında	vd.	=	ve devamı
ht.	=	hititçe	Vol.	=	Volume
Instr.	=	Instrumentalis	Vs.	=	Vorderseite
karş.	=	karşılaştırınız			
L.	=	Lokativ			
Lev.	=	levha			
N.	=	Nominativ			
n.	=	neutrum			
nr.	=	numara			

TRANSKRİPSİYONDA KULLANILAN İŞARETLER

- [] : Tabletin o kısmının tahribedilmiş olduğunu gösterir.
- < > : Metni yazan kâtip tarafından unutulduğunu veya zamanında üstüste yazılmış belirsiz işaretleri içine alır.
- () : Tercümenin anlaşılması için yapılan ilâveyi gösterir.
- + veya X : Sumerce iki işaretten müteşekkil ibarelerde ikinci şeklin birinciye dahil edileceğini gösterir.
- x : Tamamlanamayan işaretlerin yerini tutar.
- : Sumerce veya akadce birden fazla işaretlerden müteşekkil kelimelerde işaretlerin arasına girer.
 - : Hititçe kelimeleri ihtiva eden işaretlerin arasına konur.
 - ’ : Satır numaralarından sonra (2', 14', 25' gibi) konulan bu işaret metnin baş tarafının kırık ve satır numaralarının tahminî olduğunu gösterir.

Yazıda geçen, elimizdeki çivi yazılı ciltlerde bulunmayıp
yayınlarından alınan metinler*

Metin nr.sı	s.	Metin nr.sı	s.
314/b	17	Bo 1580	22
794/b	42,44	Bo 1727	38
274/c	35,42		
430/c +	4,10 an.1	Bo 2071	18 an.7
1040/c +	17	Bo 2309	11,13,14
+ 1044/c	17	Bo 2447	22
1104 /c	38 an.9	Bo 2544	38 an.9
1328 /c	38	Bo 2623	38
1370/c	17	Bo 2646 +	46,50
1698/c	11	Bo 2710	47,50
2393/c +	3,4,5,6,35,40	Bo 2839	47,53
+ 2437/c	46,50	Bo 3112	23,35,36,40,41
2509/c	17	Bo 3315	35,36
2041/g	39	Bo 3648	11,13,14
229/p	47	Bo 4207	36
803/v	12	Bo 5036	35,39,42,44
Bo 84	37	Bo 5801	37
Bo 181	3,5,6 an.4	Bo 6342	27
Bo 215	35,37,40	Bo 6514	37
Bo 490	35,37,38	Bo 7980	11
		VAT 7470	6
Bo 899	4	VAT 15604	37

*) Bu yayınlar şunlardır: Götze, KIF 1; Ehelolf, ZA NF IX, XI; Bossert, MIO II 2; L. Rost, MIO I 2; Otten, ZA NF XIX, StBoT 13; Güterbock, JCS 6; Carruba, StBoT 2; E. Neu, StBoT 12; V. Haas, KN ve Marburg Arşivi (1964).